

**KALEPATAN *PELAFALAN FONEMBASA JAWI BAKU* DENING
MAHASISWA *PRODI PENDIDIKAN BAHASA JAWI* ANGKATAN 2010
FAKULTAS BAHASA DAN SENI UNIVERSITAS NEGERI
YOGYAKARTA SAKING PURBALINGGA**

Skripsi

KaaturakenDhumatengFakultasBahasadanSeni
UniversitasNegeri Yogyakarta Minangka Salah
SatunggalingSaratPikantukGelarSarjanaPendidikan

DipunsusunDening:

MiftahMusyirohMahmudah

10205241067

**PRODI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2014

**KALEPATAN *PELAFALAN FONEMBASA JAWI BAKU* DENING
MAHASISWA *PRODI PENDIDIKAN BAHASA JAWA* ANGKATAN 2010
FAKULTAS BAHASA DAN SENI UNIVERSITAS NEGERI
YOGYAKARTA SAKING PURBALINGGA**

Skripsi

Katuraken Dhumateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta Minangka Salah
Satunggaling Sarat Pikantuk Gelar Sarjana Pendidikan

Dipunsusun Dening:

Miftah Musyiroh Mahmudah

10205241067

**PRODI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2014

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan “*Kalepatan Pelafalan Fonem Basa Jawi Baku dening Mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi Angkatan 2010, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta saking Purbalingga*” menika saged dipunuji awit sampun pikantuk pasarujukan dening dosen *pembimbing*.

Yogyakarta, 27 Juni 2014

Pembimbing I

Dra. Siti Mulyani, M.Hum.

NIP. 19620729 198703 2 002

Yogyakarta, 27 Juni 2014

Pembimbing II

Avi Meilawati, S.Pd, M. A.

NIP. 19830502 200912 2 003

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan “Kalepatan Pelafalan Fonem Basa Jawi Baku dening Mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi Angkatan 2010 Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta saking Purbalingga” menika sampun dipunandharaken ing pendadaran wonten sangajenging Dewan Penguji ing tanggal 14 Juli 2014 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI		
Asma	Jabatan	Tapak Asma Tanggal
Dr. Suwardi, M. Hum.	Ketua Penguji	 18 Juli 2014
Avi Meilawati, S. Pd., M. A.	Sekretaris Penguji	 21 Juli 2014
Drs. Mulyana, M. Hum.	Penguji I	 17 Juli 2014
Dra. Siti Mulyani, M. Hum.	Penguji II	 18 Juli 2014

Yogyakarta, 21 Juli 2014

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M. Pd.

NIP. 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tapak asma wonten ing ngandhap menika, kula:

Nama : **Miftah Musyiroh Mahmudah**

NIM : 10205241067

Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

medharaken bilih skripsi menika damelan kula piyambak. Sapangertosan kula, wosing skripsi menika beda kaliyan skripsi ingkang sinerat dening tiyang sanes, kajawi bab tartamtu ingkang kula pendhet kangge pamanggih dhasar kanthi jumbuhaken tata cara saha etika panyeratipun. Menawi wedharan menika kabukti boten leres, dados tanggel jawab kula piyambak.

Yogyakarta, 27 Juni 2014

Panyerat,

Miftah Musyiroh Mahmudah

SESANTI

Gusti ingkang Maha Kuwaos boten sare, tetep usaha lan ndonga, *niscaya* bakal dipungampilaken wonten ing sedaya perkawis.

(Panyerat)

Ambeg utama, andhap asor.

(*Anonim*)

PISUNGSUNG

Alhamdulillah kula aturaken dhumateng Gusti Allah ingkang Maha Asih saha
Maha Welas, skripsi menika kula pisungsungaken dhumateng:
Tiyang sepuh kula, Bapak Slamet Sugimin saha Ibu Wainah ingkang sampun
paring katresnan, panyengkuyung, saha donga pangestunipun.

PRAWACANA

Puji syukur konjuk dhumateng Gusti Allah SWT ingkang Maha Asih saha Maha Welas, ingkang sampun paring rahmat, hidayah saha inayah saengga skripsi kanthi irah-irahan ***“Kalepatan Pelafalan Fonem Basa Jawi Baku dening Mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi Angkatan 2010, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta saking Purbalingga”*** menika saged kaimpun kanthi kalis ing sambekala. Skripsi menika kaserat kangge njangkepi salah satunggaling sarat pikantuk *gelar* sarjana pendidikan.

Panyerat skripsi saged nyerat kanthi pambiyantu saha panyengkuyung saking tiyang sanes. Awit saking menika panyerat ngaturaken atur panuwun dhateng:

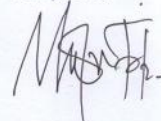
1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, M. Pd. minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta,
2. Bapak Dr. Suwardi, M.Hum. minangka Pangarsa Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring pambiyantu saha panyengkuyung,
3. Ibu Dra. Siti Mulyani M. Hum. minangka Dosen Pembimbing I ingkang sampun paring bimbingan saha wewarah kanthi sabar saha premati,
4. Ibu Avi Meilawati, S. Pd, M. A. minangka Dosen Pembimbing II ingkang sampun paring bimbingan saha wewarah kanthi sabar saha premati,
5. Ibu Nurhidayati, M. Hum minangka Dosen Penasehat Akademik ingkang sampun paring pambiyantu saha panyengkuyung supados ngrampungaken skripsi,
6. Bapak Ibu Dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni ingkang murakabi saha staf administrasi jurusan PBD ingkang sampun pambiyantu babagan administrasi tumrap panyerat,
7. Bapak Sugimin saha Ibu Wainah minangka tiyang sepuh panyerat ingkang sampun paring panyengkuyung, donga pangestusaha pambiyantu,
8. Rayi kula Fiki Rina Pangestu ingkang tansah paring panyengkuyung lan panglipur,

9. Agustina Ayu Wismaningsih, Yen Hestu Musyarofah, Tri Irawati, Ufi Azmi Efi Yanasari, saha Giar Tri Andhini ingkang tansah paring panyengkuyung, panglipur saha motivasi saben dintenipun,
10. Kanca-kanca Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah angkatan 2010 FBS, UNY mliginipun ingkang saking Purbalingga ingkang sampun paring pambiyantu lancaring panaliten kula,
11. Kanca-kanca saking Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah angkatan 2010 mliginipun Kelas B sarta sadaya pihak ingkang boten saged kula sebataken setunggal mbaka setunggal, ingkang sampun paring donga saha panjurung tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

Temtu kemawon skripsi menika dereng saged kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika sadaya pangandikan menapa dene panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep, saha sampurnaning skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun. Wasana kanthi raos andhap asor panyerat gadhah pangajap mugi-mugi skripsi menika saged murakabi tumrap pamaos saha panyerat.

Yogyakarta, 27 Juni 2014

Panyerat,

Miftah Musyiroh Mahmudah

WOSING SERATAN

	kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA	vii
WOSING SERATAN	ix
DHAFTAR CEKAKAN	xii
DHAFTAR TETENGER	xiii
SARINING PANALITEN	xiv

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	4
C. Watesaning Perkawis	5
D. Wosing Perkawis	5
E. Ancasing Panaliten	6
F. Paedahing Panaliten	6
G. Pangertosan	7

BAB II GEGARAN TEORI

A. Andharan Teori	9
1. <i>Analisis</i> Kalepatan Basa.....	9
a. Pangertosan Analisis Kalepatan Basa	9
b. Jinising Kalepatan Basa.....	15
2. Kalepatan Fonologi.....	17
3. Fonemik	18

a. Fonem Vokal Basa Jawi	21
b. Fonem Konsonan Basa Jawi	23
4. Wujuding Kalepatan Fonemik	27
5. Ingkang Ndayani Kalepatan Basa	31
B. Panaliten ingkang Gayut	32
C. Nalaring Panaliten	34

BAB III CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten	36
B. <i>Data</i> saha Sumber <i>Data</i>	36
C. <i>Setting</i> Panaliten	37
D. Pirantining Panaliten.....	38
E. Cara Pangempalaken <i>Data</i>	41
F. Analisis <i>Data</i>	43
G. <i>Validitas</i> saha <i>Reliabilitas</i>	45
1. <i>Validitas Data</i>	45
2. <i>Reliabilitas Data</i>	46

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten	47
B. Pirembagan	55
1. <i>Pelafalan</i> Fonem Vokal	56
a. Kalepatan <i>Pelafalan</i> Fonem Vokal /a/	56
1) Fonem vokal /a/ dipunlafalaken [ɔ]	56
2) Fonem vokal /a/ dipunlafalaken [ə]	58
b. Kalepatan <i>Pelafalan</i> Fonem Vokal /ɔ/	59
1) Fonem Vokal /ɔ/ dipunlafalaken [a]	60
2) Fonem Vokal /ɔ/ dipunlafalaken [o]	61
c. Kalepatan <i>Pelafalan</i> Fonem Vokal /i/	62
1) Fonem Vokal /i/ dipunlafalaken [e]	63
2) Fonem Vokal /i/ dipunlafalaken [i]	63

d. <i>Pelafalan</i> Fonem Vokal/u/dipunlafalaken [u]	65
e. Fonem Vokal /o/ dipunlafalaken [u]	67
2. <i>Pelafalan</i> Fonem Konsonan.....	69
a. Fonem /d/ dipunlafalaken [d]	69
b. Fonem /g/ dipunlafalaken [g]	71
c. Fonem /k/ dipunlafalaken [k]	72
d. Fonem /t/ dipunlafalaken [t]	74
3. <i>Pelafalan</i> Fonem Semi-vokal	76
a. Fonem /w/ dipunlafalaken [w ^h]	76
b. Fonem /y/ dipunlafalaken [y ^h]	77
4. Tambahing Fonem Vokal /a/	78
5. Tambahing Fonem Konsonan	79
a. Tambahing Fonem /h/	80
b. Tambahing Fonem /n/	81
c. Tambahing Fonem /p/	82
6. Tambahing Glottal Stop	83
7. Sudaning Fonem Vokal /a/	86
8. Sudaning Fonem Konsonan	87
a. Sudaning Fonem /k/	87
b. Sudaning Fonem /n/	88

BAB V PANUTUP

A. Dudutan	90
B. Implikasi	93
C. Pamrayogi	93

KAPUSTAKAN	94
-------------------------	----

LAMPIRAN	96
-----------------------	----

DHAFTAR CEKAKAN

K : Kampus

KS : Kos

P : Perpustakaan

DHAFTAR TETENGER

/.../ : *tanda* kurung miring nedahaken transkripsi fonemis

[...] : *tanda* kurung siku nedahaken transkripsi fonetis inggih punika
ngandharaken cara maosipun

→ : dipunwaos dipunlafalaken

**Kalepatan *Pelafalan Fonem* Basa Jawi Baku dening Mahasiswa Prodi
Pendhidhikan Basa Jawi Angkatan 2010 Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta saking Purbalingga**

**Dening:
Miftah Musyiroh Mahmudah
NIM 10205241067**

SARINING PANALITEN

Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang lepat dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Bab punika ngrembag mapanipun kalepatan fonem basa Jawi baku saha perkawis ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.

Panaliten menika kalebet jinis panaliten *deskriptif*. Subjek panaliten inggih punika mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY saking Purbalingga cacahipun gangsal mahasiswa. Wujudipun *data* inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Cara ngempalaken data ngginakaken teknik simak, sadhap, ngrekam, saha wawanpirembagan wonten ing kampus, perpustakaan, saha kos. *Validitas data* ngginakaken triangulasi teori, dene *reliabilitas data* ngginakaken *reliabilitas sumber*.

Asiling panaliten nedahaken bilih mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga taksih ngalami kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku. Kalepatanipun arupi kalepatan *pelafalan* fonem, tambah ing fonem, saha sudaning fonem. Kalepatan *pelafalan* fonem vokal wujudipun fonem /a/, /ɔ/, /i/, /u/, saha /o/. Mapanipun ing wanda menga, madyaning tembung, saha wanda sigeg. Kalepatan *pelafalan* fonem konsonan wujudipun fonem /d/, /g/, /k/, saha /t/. Mapanipun ing wiwitaning tembung kaliyan pungkasaning tembung. Kalepatan *pelafalan* fonem semi-vokal wujudipun fonem /w/ kaliyan /y/. Mapanipun ing wiwitaning wanda kaping kalih kaliyan madyaning tembung. Kalepatan tambah ing fonem vokal wujudipun fonem /a/ ingkang mapan ing wanda menga. Kalepatan tambah ing fonem konsonan wujudipun fonem /h/, /n/, saha /p/ ingkang mapan ing wiwitaning tembung kaliyan pungkasaning tembung. Kalepatan tambah ing glottal stop ingkang mapan ing pungkasaning fonem /a/, /ɔ/, /i/, saha /e/. Kalepatan sudaning fonem /a/ ingkang mapan ing pungkasaning wanda kapisan. Kalepatan sudaning fonem konsonan wujudipun fonem /k/ saha /n/ mapanipun ing wanda sigeg kaliyan wiwitaning tembung. Saking asiling wawanpirembagan, perkawis ingkang ndayani kalepatan inggih punika kirangipun nguwaosi fonem basa Jawi baku, taksih kadayan saking *dialek* Banyumasan, kirang praktek, saha pakulinan.

BAB I

PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Mahasiswa basa Jawi wonten ing Prodi Pendhidhikan Basa Jawi Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta nyinau babagan basa Jawi baku. Basa Jawi baku inggih punika basa Jawi ingkang dipunginakaken wonten ing laladan Yogyakarta kaliyan Surakarta. Basa Jawi baku kanthi ewahing isolek ugi dipunginakaken wonten ing laladan sakiwa tengenipun Yogyakarta, kadosta Purworejo, Magelang, Temanggung, saha laladan sakiwa tengenipun Surakarta kadosta Klaten, Karanganyar, Sukoharjo, saha Wonogiri. Lafal fonem basa Jawi baku dipunbedakaken kanthi fonem vocal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal. Fonem vokal wonten ing basa Jawi baku ingkang dipunginakaken inggih punika /i, e, ə, a, u, o/, fonem konsonan basa Jawi baku kadosta /p, b, m, w, t, d, n, l, r, ʈ, ɖ, s, c, ɟ, ɲ, y, k, g, ŋ, h/, dene fonem semi-vokal inggih punika /w, y/.

Mahasiswa wonten ing Prodi Pendhidhikan Basa Jawi wonten ing FBS, UNY asalipun saking maneka warni dhaerah, kadosta dhaerah Cilacap, Banyumas, Banjarnegara, Purbalingga, Kebumen, Magelang, Temanggung, Wonosobo, Yogyakarta, Surakarta, Sukoharjo, Klaten, Ponorogo, Madiun, lan sanes-sanesipun. Dening mahasiswa saking laladan sakiwa tengenipun Yogyakarta kaliyan Surakarta, temtu boten awrat anggenipun nyinau babagan basa Jawi baku amargi sadinten-dintenipun kulina ngginakaken basa Jawi baku. Ananging boten sedayanipun mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi asalipun saking laladan sakiwa tengenipun Yogyakarta saha Surakarta. Saperangan

mahasiswa Prodi Basa Jawi asalipun saking laladan Karisidenan Banyumas kadosta Cilacap, Banyumas, Purbalingga, lan Banjarnegara ingkang sadinten-dintenipun kulina ngangge basa dialek Banyumas. Tumrap mahasiswa saking Karisidenan Banyumas mliginipun tumrap mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi saking Purbalingga angkatan 2010 anggenipun nglafalaken basa Jawi baku mbetahaken wekdal ingkang kalebet dangu. Wekdal sekawan taun (standar sarjana strata setunggal) saged ugi kalebet kirang anggenipun sinau nglafalaken fonem basa Jawi baku kanthi trep.

Anggening nglafalaken fonem basa Jawi baku ingkang lepat saged katingal wonten ing ukara [iku bukune **entuk** nEŋ sisih ɲəndi ta] (P/U/11/02/14) tembung ‘entuk’ kedahipun dipunlafalaken [entU?]. Fonem /u/ wonten ing tembung *entuk* ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan, miturut basa Jawi baku kedahipun dipunlafalaken [U], lajeng fonem /k/ wonten ing wanda pungkasan dipunlafalaken [?]. Nanging salah satunggaling mahasiswa saking Purbalingga anggenipun nglafalaken sanes [entU?], nanging [entuk]. Saking ukara punika saged ngandharaken taksih wonten fonem basa Jawi baku ingkang lepat kaliyan pathokan basa Jawi baku. Kamangka mahasiswa wonten ing Prodi Pendhidhikan Basa Jawi, FBS, UNY, mliginipun mahasiswa saking Purbalingga sesampunipun lulus saking Prodi Pendhidhikan Basa Jawi dipunajib saged nguwaosi *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang mangke dipunginakaken kangge mucal wonten ing pawiyatan.

Mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY dipunginakaken dados subyek panaliten amargi kathah mahasiswa ingkang

asalipun saking laladan Kebumen, Banyumas, Cilacap, Purwokerto, Banjarnegara, kaliyan Purbalingga ingkang kulina ngginakaken basa Jawi dialek Banyumas. Panaliti sejatosipun kepengin nлити kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku dening sedaya mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY ingkang asalipun saking Kebumen lan saking Karisidenan Banyumas. Perkawis ingkang njalari panaliti kepengin nлити *pelafalan* fonem basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY ingkang asalipun saking Kebumen lan saking Karisidenan Banyumas inggih punika amargi miturut *pengamatan* panaliti taksih kathah mahasiswa ingkang ngalami kalepatan anggenipun nglafalaken fonem basa Jawi baku sanajan sampun meh sekawan taun anggenipun sinau basa Jawi baku, nanging amargi watesaning wekdal, pramila panaliti namung nлити mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY ingkang asalipun saking Purbalingga.

Gayut saking perkawis wonten ing nginggil, ngengingi bab *pelafalan* fonem basa Jawi baku mahasiswa Purbalingga ingkang lepat, dados ancasing panaliti kepengin nлити kados pundi kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta saking Purbalingga, fonem menapa kemawon ingkang lepat, wonten pundi kemawon mapanipun fonem basa Jawi baku ingkang lepat, lan menapa ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.

B. Underaning Perkawis

Adhedhasar perkawis wonten ing dhasaring panaliten, underaning perkawis kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

- 1) *Pelafalan* fonem vokal, konsonan, saha semi-vokal basa Jawi baku ingkang lepat dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga.
- 2) Mapanipun fonem vokal, konsonan, saha semi-vokal basa Jawi baku ingkang kalebet lepat nalika dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga
- 3) Perkawis ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem vokal, konsonan, saha semi-vokal basa Jawi baku dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga.
- 4) *Frekuensi* kalepatan *pelafalan* fonem vokal, konsonan, saha semi-vokal basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga.

C. Watesaning Perkawis

Adhedhasar underaning perkawis wonten ing nginggil, panaliti damel watesaning perkawis ingkang kaandharaken wonten ing ngadhap punika.

- 1) *Pelafalan* fonem vokal, *pelafalan* fonem konsonan, saha *pelafalan* fonem semi-vokal basa Jawi baku ingkang lepat dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.

- 2) Mapanipun fonem vokal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal basa Jawi baku ingkang lepat nalika dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga
- 3) Perkawis ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem vokal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga.

D. Wosing Perkawis

Saking watesaning perkawis wonten ing nginggil, saged dipuntemtokaken wosing perkawis. Wosing perkawis kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

- 1) Kados pundi *pelafalan* fonem vocal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal basa Jawi baku ingkang lepat dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga?
- 2) Perkawis menapa kemawon ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem vokal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal basa Jawi baku dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga?
- 3) Wonten pundi kemawon mapanipun fonem vokal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal basa Jawi baku ingkang lepat nalika dipunlafalaken dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga?

E. Ancasing Panaliten

Ancasing panaliten kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

- 1) Ngandharaken *pelafalan* fonem vokal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal basa Jawi baku ingkang lepat dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.
- 2) Ngandharaken wonten pundi kemawon mapanipun fonem vokal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal basa Jawi baku ingkang lepat nalika dipunlafalaken dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.
- 3) Ngandharaken perkawis menapa kemawon ingkang ndayani pelafalan fonem vokal, fonem konsonan, saha fonem semi-vokal basa Jawi baku lepat dipunlafalaken dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.

F. Paedahing Panaliten

Paedahing panaliten kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

- 1) Kangge nambah seserepan kados pundi kalepatan *pelafalan* fonem vokal, fonem konsonan, kaliyan fonem semi-vokal basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa saking Purbalingga Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY.
- 2) Kangge nambah seserepan wonten pundi kemawon mapanipun fonem vokal, fonem konsonan, kaliyan fonem semi-vokal basa Jawi baku ingkang lepat

nalika dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.

- 3) Kangge nambah seserepan menapa kemawon ingkang ndayani *pelafalan* fonem vokal, fonem konsonan, kaliyan fonem semi-vokal basa Jawi baku lepat dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.

Saking andharan wonten ing nginggil, dipunajib mahasiswa saking Karisidenan Banyumas mliginipun saking Purbalingga ingkang kuliah wonten ing *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi FBS, UNY saged nglafalaken fonem basa Jawi baku kanthi leres saha nguwaosi *pelafalan* fonem basa Jawi baku kanthi saestu supados saged ngginakaken basa Jawi baku kanthi leres wonten ing pawiyatan.

G. Pangertosan

- 1) Kalepatan inggih punika perkawis ingkang boten leres. Kalepatan kalebet wujud boten leresipun anggenipun migunakaken basa, mliginipun basa lisan ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.
- 2) Pelafalan saking tembung *lafal* ingkang tegesipun caranipun tiyang sanes utawi kelompok masyarakat basa anggenipun medalaken swanten.
- 3) Fonem inggih punika peranganing swanten basa ingkang paling alit.
- 4) Bahasa Jawi baku inggih punika basa Jawi ingkang dipunginakaken dening masyarakat wonten ing laladan Jawa Tengah sisih wetan ingkang

pathokanipun saking keraton Surakarta lan masyarakat wonten ing laladan
Yogyakarta pathokanipun saking keraton Ngayogyakarta utawi Mataram.

BAB II

GEGARAN TEORI

A. Andharan Teori

1. Analisis Kalepatan Basa

Basa inggih punika piranti ingkang utama kangge komunikasi wonten ing pagesangan punika. Basa saged dipunginakaken kangge ngawedharaken menapa kemawon unek-unek wonten ing batos saged kaliyan Gusti, dhiri pribadi, *individu* sanes, saha klompok sanes. Miturut Kridalaksana (lumantar Aminuddin, 1985: 28-29) ngandharaken bilih basa inggih punika *sistem lambang arbitrer* ingkang dipunginakaken wonten masyarakat kangge *interaksi*. Wonten ing babagan basa kaperang wonten pinten-pinten jinis tataran basa kadosta tataran fonologis, morfologis, sintaksis, saha semantik.

Sajatosipun masyarakat anggenipun ngginakaken basa wonten ing pagesangan, wonten ingkang ngginakaken basa kanthi leres, wonten ugi ingkang ngginakaken basa taksih lepat utawi dereng trep. Panganggening basa ingkang dereng trep utawi taksih lepat dipuntliti wonten ing tataran kalepatan basa.

a. Pangertosan Analisis Kalepatan Basa

Analisis kalepatan asalipun saking kalih tembung, inggih punika ‘analisis’ kaliyan ‘kalepatan’. Kalepatan gadhah teges boten leres. Wonten ing panaliten punika ngrembag kalepatan basa. Kalepatan basa inggih punika boten leres anggenipun ngginakaken basa. Kalepatan panganggening basa sipatipun *insidental* lan kedadosan wonten ing dhaerah tartamtu lan saged kadadosan

sawekdal-wekdal. Baradja (lumantar Pringgawidagda, 2002: 161) ngandharaken bilih kalepatan basa inggih punika *penyimpangan* utawi *deviasi* ingkang sipatipun ajeg, sistematis, lan nggambaraken kahanan *kompetensipun* tiyang ingkang saweg sinau basa. *Penyimpangan* saged dipunsebabaken tiyang kasebat boten nguwaosi kanthi saestu kaidah basa ingkang saweg dipunsinau. Dene Pateda (1989: 38) ngandharaken bilih kalepatan basa inggih punika uwaling basa ingkang sipatipun *sistematis* ingkang dipuntindakaken dening guru nalika ngginakaken basa. Saking andharanipun Pateda ngandharaken bilih guru saged ngalami kalepatan nalika ngginakaken basa, perkawis punika nedahaken bilih kalepatan saged dipunalami dening sinten kemawon sanajan tiyang punika sampun kalebet wasis anggenipun ngginakaken basa.

Sajatosipun basa punika boten namung basa lisan kemawon wonten ugi basa sinerat. Ingkang dipuntliti wonten ing kalepatan basa inggih punika basa lisan kaliyan basa sinerat ingkang dipunginakaken dening tiyang ingkang saweg sinau basa. Panaliten babagan kalepatan basa dipunwontenaken supados mangertos kados pundi kalepatan ingkang dipuntindakaken dening tiyang ingkang saweg sinau basa. Kalepatan basa ingkang dipuntindakaken dening tiyang ingkang saweg sinau basa saged dipunmangertos saking basanipun lisan lan saking basanipun ingkang sinerat. Tarigan (1990: 272) ugi ngandharaken bilih kalepatan inggih punika cacat *ujaran* utawi *tulisan*. Kalepatan basa ingkang dipuntliti wonten ing analisis kalepatan miturut Tarigan inggih punika basa lisan kaliyan basa sinerat. Wujudipun kalepatan wonten ing basa lisan inggih punika kalepatan *pelafalan*. Kalepatan *pelafalan* wujudipun inggih punika boten leresipun

anggenipun nglafalaken fonem, boten nguwaosi *pelafalan* fonem nanging sajatosipun mangertos basanipun nanging boten saged anggening ngginakaken basa. Dene kalepatan wonten ing basa sinerat inggih punika boten leres anggenipun nyerat miturut ejaan ingkang sampun dipuntetepaken. Tuladhanipun boten leres anggenipun nyerat tembung adhedhasar fonem ingkang baku saha anggenipun medhot tetembungan boten miturut paugeran ingkang baku.

Saking pinten-pinten pamanggih wonten ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih kalepatan inggih punika boten leres anggenipun ngginakaken basa ingkang dipuntindakaken dening tiyang ingkang saweg sinau basa. Kalepatan ingkang dipuntindakaken dening tiyang ingkang saweg sinau basa saged dipunsebabaken tiyang kasebut boten nguwaosi kaidah basa ingkang saweg dipunsinaoni kanthi saestu. Kalepatan saged kedadosan wonten ing basa lisan kaliyan basa sinerat. Nanging sebabipun kalepatan boten namung bab nguwaosi kaidah basa kemawon. Kalepatan ugi saged kalampahan amargi wonten *faktor fisik* kaliyan *psikologis*. Tuladhanipun kalepatan basa saking *faktor fisik* amargi saweg kesel saengga anggenipun micara boten *konsentrasi* lan nyebabaken kalepatan basa. Sebabipun kalepatan basa saking *faktor psikologis* tuladhanipun nalika tiyang saweg duka utawi seneng sanget anggenipun micara saged ngalami kalepatan amargi kahanan *pita suara* lan *alat ucap* ingkang boten *stabil*.

Tegesipun ‘analisis’ saged dipuntegesi pirembagan. Pirembagan dipuntegesi ngawontenaken *penyelidikan* kangge ancas manggihaken wosing perkawis ngantos dumugi babagan dudutan (Hastuti, 2003: 45). Saking analisis punika saged dipunmangertosi menapa kemawon ingkang njalari perkawis, lan sanes-

sanesipun. Asiling analisis punika dipunajab saged paring seserepan dhumateng tiyang sanes.

Sugiyono (2009: 244) ngandharaken bilih analisis inggih punika proses manggihaken wosing perkawis kanthi langkah-langkah ingkang *sistematis*. Panaliti saged milih metode ingkang trep kangge nliti miturut perkawis ingkang dipunrembag.

Saking andharan kasebat, analisis saged dipuntegesi manggihaken perkawis kanthi saestu, manggihaken menapa ingkang njalari perkawis punika lan manggihaken kados pundi sejatosipun perkawis punika. Analisis dipuntindakaken kanthi ngrembag lan ngandharaken bab perkawis ingkang dipuntliti.

Pangertosan analisis kalepatan basa adhedhasar kamus linguistik inggih punika teknik kangge mangertosi kaprigelanipun sinau basa kanthi cara nyatet lan merangaken kalepatan basa saking tiyang sanes utawi klompok sanes (Kridalaksana, 1993: 13). Analisis kalepatan basa saged dipuntindakaken dening guru kangge mangertosi kados pundi para siswa anggenipun sinau basa, menapa sampun leres menapa taksih kathah ingkang lepat. Analisis kalepatan saged ugi dipuntindakaken dening panaliti. Dening panaliti, analisis kalepatan basa saged dipunginakaken kangge nliti priyantun sanes ingkang saweg sinau basa. Analisis kalepatan basa punika dipuntindakaken kangge mangertosi kados pundi kaprigelanipun priyantun sanes ingkang saweg sinau basa anggenipun ngginakaken basa. Kalepatan basa saged dipuntliti wonten ing babagan basa lisan utawi basa sinerat. Ingkang dipuntliti wonten ing basa lisan inggih punika *pelafalan* fonem miturut paugeran ingkang baku. Dene ingkang dipuntliti wonten

ing basa sinerat inggih punika tata caranipun nyerat fonem, tembung, frasa, lan ukara miturut paugeran ingkang baku.

Dene Hastuti (2003: 77) ngandharaken bilih analisis kalepatan basa inggih punika panaliten ingkang nliti bab panganggening basa ingkang uwal saking paugeranipun basa. Subyek panalitenipun inggih punika tiyang ingkang saweg sinau basa. Objek panalitenipun inggih punika basa, saged basa ibu, basa nasional, lan basa manca.

Ruru kaliyan Ruru lumantar Pateda (1989: 32) ngandharaken bilih analisis kalepatan inggih punika teknik kangge ngrembag kalepatan-kalepatan saking priyantun sanes ingkang saweg sinau basa. Kalepatan-kalepatan wau dipuntetepaken lan dipunpontho-pontho miturut *teori-teori* kaliyan *prosedur* linguistik. Kalepatan ingkang dipuntliti inggih punika kalepatan ingkang dipuntindakaken dening priyantun sanes anggenipun ngginakaken basa.

Analisis ingkang dipuntindakaken wonten ing panaliten inggih punika mirengaken utawi nyemak, lajeng libat cakap, ngrekam, wawancara, nyathet, lan merangaken asiling data saking rekaman, lajeng dipuntafsiraken data pundi kemawon ingkang ngemu kalepatan *pelafalan* fonem vokal kaliyan fonem konsonan basa Jawi baku saha mapanipun fonem vokal, konsonan, saha semi-vokal wonten ing tembung.

Analisis ingkang dipuntindakaken wonten ing panaliten ugi sami kaliyan pamanggihipun Hastuti (2003: 79) ingkang ngandharaken ngandharaken bilih tegesipun tembung ‘lepat’ dipuntandingaken kaliyan ‘trep utawi leres’. Perkawis saged dipunanggep lepat menawi boten ‘trep’ kaliyan kaidah lan aturan ingkang

dipuntemtokaken. Perkawis boten trep punika saged dipunsebabaken amargi boten mangertos utawi dereng mangertos kaliyan kaidah ingkang dipuntemtokaken. Saged ugi dipunsebabaken amargi *khilaf*. Analisis kalepatan basa saged dipuntindakaken kanthi proses ingkang sistematis. Dipunwiwiti saking ngempalaken sampel, damel underaning perkawis, ngandharaken, damel *aplikasi*, lan damel *evaluasi* kalepatan. Jinisipun kalepatan basa ingkang badhe dipunrembag wonten ing panaliten inggih punika kalepatan basa wonten ing tataran fonologi. Panaliten punika kalebet ing tataran fonologi amargi ngrembag bab *pelafalan* fonem mliginipun fonem basa Jawi baku.

Sejatosipun wonten ing pasrawungan saged dipunpangguhaken *pelafalan* ingkang memper kaliyan kalepatan ingkang dipunwastani *kekeliruan* utawi *kesilapan* (*mistake*), kaliyan *pelafalan* ingkang saestu lepat amargi tiyang ingkang sinau basa kirang nguwaosi basa ingkang dipunsinau utawi kalepatan (*error*). *Kekeliruan* utawi *kesilapan* (*mistake*) inggih punika uwaling panganggening basa amargi priyantun ingkang saweg sinau basa kirang ngatos-atos anggenipun wicantenan (Subyakto, Nababan, 1993: 131). *Kekeliruan* utawi *kesilapan* ugi saged kedadosan nalika wicantenan kesesa amargi kepengin cepet dumugi wosing bab ingkang saweg dipunrembag utawi kepengin enggenipun wicantenan cepet rampung. Ingkang dipunrembag wonten ing panaliten punika sanes bab kalepatan ingkang kalebet *kekeliruan* utawi *kesilapan*, nanging bab kalepatan basa ingkang dipunsebabaken priyantun sanes ingkang saweg sinau basa kirang nguwaosi basa ingkang saweg dipunsinau. Kalepatan basa ingkang

dipunsebabaken priyantun sanes ingkang saweg sinau basa kirang nguwaosi basa dipunwastani kalepatan (*error*).

Tataran basa ingkang dipuntliti warni-warni, saged babagan fonem, tembung, *frasa*, ukara, lan makna. Wonten ing mriki, panaliti nliti kados pundi tiyang kasebat wicantenan, lajeng dipuncocokagen tetembungan ingkang dipunlafalaken punika leres menapa boten menawi dipuncocogaken kaliyan kaidah ingkang sampun wonten. Menawi pelafalanipun boten cocog, mila tiyang kasebut nindakaken kalepatan basa.

b. Jinising Kalepatan Basa

Wujudipun kalepatan basa dipunperang dados kalih, inggih punika kalepatan *lokal* kaliyan kalepatan *global*. Kalepatan *lokal* inggih punika kalepatan ingkang kekadosan wonten ing tataran basa tartamtu, tuladhanipun tataran fonologi, morfologi, sintaksis, lan semantik. Kalepatan *global* inggih punika kalepatan basa ingkang nyebabaken tiyang sanes *salah paham* utawi nyebabaken ujaran boten gadhah makna utawi boten saged dipunmangertosi babar blas (Hastuti, 2003: 97). Kalepatan *global* saged kadadosan menawi tiyang sanes boten nguwaosi basa ingkang dipunsinau utawi boten mangertos babar blas. Saengga menawi tiyang sanes wicantenan kaliyan tiyang ingkang asli ngangge basa punika saged nyebabaken salah paham utawi bingung. Miturut Pateda (1989:15) ngandharaken bilih salah satunggaling kalepatan basa wonten ing wicantenan kaandharaken ing ngandhap punika.

1. Kalepatan migunakaken tembung

- a) diksi ingkang boten trep,

- b) kalepatan nglafalaken tembung,
- c) kalepatan migunakaken tembung amargi wonten *pengaruh* saking basa sanesipun.

2. Kalepatan migunakaken ukara

- a) ukara boten *efektif*,
- b) pikiranipun boten *konsentrasi*,
- c) boten konsisten nalika ngginakaken ukara tanduk kaliyan ukara tanggap.

Objek analisis kalepatan inggih punika *objek linguistik*. *Objek linguistik* inggih punika basa. Basa ingkang dipunmaksud inggih punika basa ingkang dipunginakaken dening manungsa nalika wicantenan. *Objek analisis* kalepatan langkung nliti panganggening basa wonten ing ragam formal. Ragam formal kadosta basa ingkang dipunginakaken nalika ceramah, sesorah, basa ingkang dipunginakaken wonten ing forum diskusi, seminar, konferensi, kongres, musyawarah, basa ingkang dipunginakaken kangge mucal, lan basa ingkang dipunginakaken nalika kegiatan formal sanesipun. Basa ingkang dipunginakaken kangge *objek analisis* kalepatan basa wonten ing sekawan tataran ketrampilan basa. Sekawan ketrampilan basa gayutipun kaliyan tataran *disiplin ilmu* fonologi, morfologi, sintaksis, saha semantik.

Jinisipun kalepatan basa saged kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

- 1) Kalepatan fonologi, ingkang kalebet kalepatan fonologi antawisipun *pelafalan* (kangge basa lesan) lan *ejaan* (kangge basa sinerat).

- 2) Kalepatan morfologi, ingkang kalebet kalepatan morfologi inggih punika ingkang wonten gayutipun kaliyan tembung, tuladhanipun *derivasi*, *diksi*, *kontaminasi* utawi *pleonasme*.
- 3) Kalepatan sintaksis inggih punika kalepatan ingkang wonten gayutipun kaliyan kalepatan panganggening *frase*, panganggening *partikel*, lan kaidah *struktur klausa* lan ukara.
- 4) Kalepatan semantik inggih punika kalepatan ingkang wonten gayutipun kaliyan panganggening *makna* wonten ing ukara (Pateda, 1989: 34-35).

Panaliten punika badhe ngandharaken analisis kalepatan basa wonten ing tataran fonologi, amargi badhe nliti bab kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku.

2. Kalepatan Fonologi

Kalepatan fonologi miturut Dwi Hastuti inggih punika kalepatan ingkang wonten gayutipun kaliyan *pelafalan* (basa lisan) kaliyan panyeratan swanten basa (basa sinerat). Kalepatan basa wonten ing tataran fonologi ngandharaken kados pundi kalepatan saking *aspek* ewahing fonem, sudaning fonem, kaliyan tambahing fonem.

Dene kalepatan fonologi miturut Depdikbud (1997: 44-47) inggih punika kalepatan ingkang kadadosan wonten ing *pelafalan* saha *ejaan*. Kalepatan *pelafalan* inggih punika lepat anggenipun nglafalaken fonem wonten ing satunggaling tembung satemah nyebal utawi uwal saking kaidah *pelafalan* ingkang baku saha nuwuhaken makna ingkang beda. Dene kalepatan *ejaan* inggih punika kalepatan panyeratan ing tembung saha panganggening ukara waos.

Saking andharan kasebat, saged dipunpundhut dudutan bilih kalepatan fonologi inggih punika kalepatan basa ingkang dipunasilaken dening alat ucap anggenipun nglafalaken swanten basa. Kalepatan basa wonten ing tataran fonologi ugi saged kadadosan wonten ing basa sinerat. Wujuding kalepatan basa ing tataran fonologi wonten ing basa sinerat inggih punika kalepatan anggenipun nyerat tetembungan ngginakaken basa ingkang baku.

3. Fonemik

Fonemik inggih punika sub-ilmu fonologi ingkang nyinau swanten ingkang dipunbedakaken kanthi vokal, konsonan, saha semi-vokal. Fonem ugi saged dipuntegesi peranganing swanten ingkang paling alit lan saged nedhahaken *kontras makna*. *Kontras makna* kasebat kadadosan wonten ing tembung ingkang memper nanging sejatosipun beda *makna* (Mulyani, 2008: 45-46). Tuladhanipun tembung ‘wedi’ kaliyan ‘wedhi’. Makna tembung ‘wedi’ kaliyan ‘wedhi’ punika beda. Tembung ‘wedi’ tegesipun ajrih, dene tembung ‘wedhi’ tegesipun pasir. Bedaning makna dipunsebabaken amargi wonten fonem /d/ kaliyan fonem /d̥/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih. Kangge nranskripsikaken kanthi fonemis dipunginakaken *simbol* /.../ (Mulyani, 2008: 46).

Gleason (1961: 271) ngandharaken bilih *the first process in analyzing the phonemic system of a language other than one's mother tongue is to make a transcription of a sample*. Tegesipun saking pamanggihipun Gleason inggih punika proses ingkang kaping pisan nalika nganalisis sistem fonemik wonten ing basa ibu inggih punika damel *transkripsi* rumiyin saking tuladha ingkang

dipuntuturaken. *Transkripsi* dipunandharaken dening Jones (1950: 12) inggih punika *any unambiguous manner of representing pronunciation by means of writing is called "phonetic transcription"*. Tegesipun saking andharanipun Jones inggih punika supados makna saking *pelafalan* boten *ambigu* pramila *pelafalan* dipunwujudaken wonten ing seratan dipunsebat "*transkripsi fonetik*". Fonem basa Jawi ingkang badhe dipunanalisis, dipuntranskripsikaken langkung rumiyin ngangge *transkripsi fonetis* ingkang ngginakaken *simbol* [...]. *Transkripsi* inggih punika panyerating tuturan kangge nggambaraken *lafal* saben fonem kanthi ngginakaken *simbol*. *Transkripsi* saged dipunbedakaken dados tiga inggih punika *transkripsi fonetis*, *fonemis*, saha *morfemis*. *Transkripsi fonetis* inggih punika *transkripsi* ingkang nggambaraken sedaya bunyi kanthi tliti, saking *transkripsi* punika dipunajab saged nggambaraken kados pundi pelafalanipun (Mulyani, 2008: 43). Saking andharan wonten ing nginggil saged dipunpundhut dudutan bilih *transkripsi fonetis* inggih punika *transkripsi* ingkang nggambaraken sedaya bunyi kanthi tliti, saking *transkripsi* punika nggambaraken kados pundi pelafalanipun utawi cara maosipun.

Fonem basa Jawi dipunperang dados tigang kelompok adhedhasar *kriteria* tartamtu inggih punika inggih punika fonem vokal, fonem konsonan, kaliyan fonem semivokal (Wedhawati, 2006: 65). Tigang kelompok fonem kasebut tumata kanthi kaidah struktur tartamtu. Dene miturut Mulyani (2008: 22-38) ngandharaken bilih titikanipun swanten basa menawi dipuntingali adhedhasar wonten menapa botenipun proses *artikulasi* kaperang dados kalih, inggih punika fonem vokal saha fonem konsonan.

Cacahipun fonem vokal basa Jawi miturut Wedhawati (2006: 25) wonten enem inggih punika /i/, /e/, /ə/, /a/, /u/, /o/. Adhedhasar enem fonem vokal punika dipunperang malih dados tigang klompok adhedhasar andhap inggiling lidhah nalika nglafalaken kaenem fonem vokal, inggih punika antawisipun vokal inggil /i/, /u/; vokal madya /e/, /ə/, /o/; vokal andhap /a/. Adhedhasar bagian lidhah ingkang gerak nalika nglafalaken, fonem vokal saged dipunperang dados tigang klompok inggih punika vokal ngajeng /i, e/; madya /ə, a/; wingking /u, o/. Adhedhasar jarak lidhah kaliyan cethak utawi adhedhasar struktur nalika dipunlafalaken, fonem vokal saged dipunperang dados sekawan kadosta vokal tertutup /i, u/; semitertutup /e, o/; semiterbuka /ə/; lan terbuka /a/. Adhedhasar bentuk lathi nalika nglafalaken, fonem vokal dipunperang dados kalih, inggih punika vokal boten bulat /i, e, ə, a/ lan bulat /u, o/ (Wedhawati, 2006: 65).

Fonem konsonan basa Jawi cacahipun wonten 21. Adhedhasar mapanipun *artikulasi*, fonem konsonan dipunklompokaken dados 10 jinis. Jinisipun inggih punika (1) bilabial /p, b, m/; (2) labio-dental / w/; (3) apiko-dental /t, d/; (4) apiko-alveolar /n, l, r/; (5) apiko-palatal /t, d/; (6) lamino-alveolar /s/; (7) medio-palatal /c, j, ɲ, y/; (8) dorso-velar /k, g, ŋ/; (9) laringal /h/; lan (10) glottal stop /ʔ/. Adhedhasar cara *artikulasi*, fonem konsonan dipunperang dados enem jenis, kadosta konsonan hambat letup /p, b, t, d, t̪, d̪, c, j, k, g, ʔ/; nasal /m, n, ɲ, ŋ/; sampingan /l/; geseran /f, s, z, h/; getar /r/; semivokal /w, y/ (Wedhawati, 2006: 73).

Miturut Mulyani (2008: 54) konsonan basa Jawi saged dipunklompokaken adhedhasar getar lan boten getaripun *pita suara* wonten ing *proses pelafalan*.

Adhedhasar getar lan boten getaripun *pita suara* wonten ing *proses pelafalan*, mila konsonan saged dipunbedakaken dados konsonan *bersuara* lan konsonan boten *bersuara*. Konsonan ingkang *bersuara* inggih punika fonem /b, m, w, d, n, l, r, ɖ, j, g, ŋ, y, ŋ, lan h/. Dene konsonan boten *bersuara* inggih punika fonem /p, t, ʈ, s, c, lan k/.

a. Fonem Vokal Basa Jawi

1) Fonem /a/

Fonem /a/ kalebet vokal andhap, ngajeng, boten *bulat*, ugi *terbuka*. Fonem /a/ wonten ing basa Jawi biasanipun dipunsebat kaliyan vokal a miring. Mapanipun fonem vokal /a/ saged wonten ing wiwitaning wanda lan pungkasaning wanda. Tuladhanipun alu [alu], ambu [ambu], alas [alas], ora [ora].

2) Fonem /ɔ/

Fonem /ɔ/ kalebet vokal andhap, wingking, netral, lan *terbuka*. Fonem /ɔ/ wonten ing basa Jawi biasanipun dipunsebat vokal a jejeg. Mapanipun fonem vokal a jejeg saged wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, lan pungkasaning wanda. Tuladhanipun aja [ɔja], lara [lɔra], kena [kənɔ], kula [kulaɔ].

3) Fonem /i/

Fonem /i/ kalebet vokal inggil, ngajeng, boten bulat, lan *tertutup*. Fonem /i/ wonten ing basa Jawi gadhah kalih alofon, inggih punika [i] kaliyan [I]. Mapanipun fonem /i/ saged wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, kaliyan pungkasaning wanda. Tuladhanipun irung [irun], iwak [iwa?], sikil [sikil], driji [driji].

4) Fonem /u/

Fonem /u/ kalebet vokal inggil, wingking, netral lan *tertutup*. Fonem vokal /u/ wonten ing basa Jawi gadhah kalih alofon, inggih punika [u] lan [U]. Mapanipun fonem /u/ saged wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, lan pungkasaning wanda. Tuladhanipun uyah [uyah], pundhak [pundʌ?], banyu [bañu], sapu [sapu].

5) Fonem /ə/

Fonem /ə/ kalebet vokal madya, madya, boten bulat, lan semi tertutup. Mapanipun fonem /ə/ saged wonten ing wiwitaning wanda saha madyaning wanda. Distribusi fonem /ə/ wonten ing pungkasaning wanda boten dipunpangguhaken. Tuladhanipun endhog [əndog], elus [əlUs], kemul [kəmul], kerri [kəri].

6) Fonem /e/

Fonem /e/ kalebet vokal madya, ngajeng, boten bulat, lan semi tertutup. Fonem /e/ gadhah kalih alofon, inggih punika [e] lan [ɛ]. Mapanipun fonem /e/ saged wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, lan wonten ing pungkasaning tembung. Tuladhanipun esuk [esU?], ember [ɛmber], kempol [kempol], lan kowe [kowe].

7) Fonem /o/

Fonem /o/ kalebet vokal madya, wingking, *bulat*, semi tak bulat, lan semi terbuka. Distribusi vokal /o/ wonten ing basa Jawi saged wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, lan pungkasaning tembung. Fonem /o/ gadhah kalih alofon, inggih punika [o] lan [ɔ]. Tuladhanipun omah [omah], loro [loro], delok [delɔ?].

a. Fonem Konsonan Basa Jawi

1) Fonem /p/

Fonem /p/ kalebet konsonan hambat letup bilabial boten *bersuara*. Mapanipun fonem /p/ wonten ing wiwitaning wanda lan pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung pacul [pacUl], pipis [pipis], kerep [kərəp].

2) Fonem /b/

Fonem /b/ kalebet konsonan hambat letup bilabial bersuara. Distribusi fonem /b/ wonten ing basa Jawi saged wonten ing wiwitaning wanda lan pungkasaning tembung. Tuladhanipun bathuk [baʔuʔ], bengi [bəŋi].

3) Fonem /m/

Fonem /m/ kalebet konsonan nasal bilabial, lan sedaya konsonan nasal kalebet konsonan bersuara. Mapanipun fonem /m/ saged wonten wiwitaning wanda lan pungkasaning tembung. Tuladhanipun mega [mɛgə], mripat [mripat].

4) Fonem /w/

Fonem /w/ kalebet semivokal labio-dental. Mapanipun fonem /w/ wonten ing wiwitaning wanda. Tuladanipun weteng [wətəŋ], wetan [wɛtan], weruh [wərUh], awu [awu].

5) Fonem /t/

Fonem /t/ kalebet konsonan hambat letup apiko dental boten *bersuara*. Mapanipun fonem /t/ wonten ing wiwitaning wanda lan pungkasaning tembung. Tuladhanipun tangan [taŋan], janggut [janggut], arit [arIt].

6) Fonem /d/

Fonem /d/ kalebet konsonan hambat letup apiko dental bersuara. Mapanipun fonem /d/ wonten ing wiwitaning wanda kaliyan pungkasaning wanda. Tuladhanipun dalan [dalan], damu [damu], udud [udut], gered [gɛrɛt].

7) Fonem /n/

Fonem /n/ kalebet konsonan nasal apiko-alveolar bersuara. Mapanipun fonem /n/ wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, kaliyan pungkasaning tembung. Tuladhanipun nandur [nandur], jaran [jaran].

8) Fonem /l/

Fonem /l/ kalebet konsonan sampingan apiko-alveolar bersuara. Mapanipun fonem /l/ wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, kaliyan pungkasaning tembung. Tuladhanipun lambe [lambɛ], alon [alɔn].

9) Fonem /r/

Fonem /r/ kalebet konsonan getar apiko-alveolar. Mapanipun fonem /r/ wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, kaliyan pungkasaning wanda. Tuladhanipun rambut [rambut], rasa [rɔsɔ], arang [araŋ], geger [gɛgɛr].

10) Fonem /t/

Fonem /t/ kalebet konsonan hambat letup apiko palatal boten bersuara. Mapanipun fonem /t/ wonten ing wiwitaning wanda kaliyan madyaning wanda. Tuladhanipun thukul [tʊkʊl], manthuk [manʈʊʔ].

11) Fonem /ɖ/

Fonem /ɖ/ kalebet konsonan hambat letup apiko palatal bersuara. Mapanipun fonem /ɖ/ wonten ing wiwitaning wanda kaliyan madyaning wanda. Tuladhanipun dhewe [ɖewe], padha [pɔɖɔ].

12) Fonem /s/

Fonem /s/ kalebet geseran lamino-alveolar boten bersuara. Mapanipun fonem /s/ wonten ing wiwitaning wanda kaliyan pungkasaning wanda. Tuladhanipun sirah [sirah], sendhok [sɛndʊʔ], gelas [gəlas].

13) Fonem /c/

Fonem /c/ kalebet konsonan hambat letup medio-palatal boten *bersuara*. Mapanipun fonem /c/ wonten ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun cidhuk [ciɖUʔ], cething [ceɰɪŋ].

14) Fonem /j/

Fonem /j/ kalebet konsonan hambat letup medio-palatal bersuara. Mapanipun fonem /j/ wonten ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun janggut [jaŋgut], jaluk [jalUʔ], jajan [jajan].

15) Fonem /ɲ/

Fonem /ɲ/ kalebet konsonan nasal medio-palatal. Mapanipun fonem /ɲ/ wonten ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun nyunggi [ɲuŋgi], nyemak [ɲəmaʔ].

16) Fonem /y/

Fonem /y/ kalebet semi vokal medio-palatal ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaliyan madyaning wanda. Tuladhanipun yuyu [yuyu], guyu [guyu], ayu [ayu].

17) Fonem /k/

Fonem /k/ kalebet konsonan hambat letup dorso velar boten bersuara. Mapanipun fonem /k/ wonten ing wiwitaning wanda, madyaning wanda, kaliyan

pungkasaning tembung dados glottal stop [ʔ]. Tuladhanipun kuping [kupɪŋ], kaku [kaku], krupuk [krupUʔ].

18) Fonem /g/

Fonem /g/ kalebet konsonan hambat letup dorso velar bersuara. Mapanipun fonem /g/ wonten ing wiwitaning wanda kaliyan pungkasaning tembung. Distribusi fonem /g/ wonten ing pungkasaning tembung winates wonten ing tetembungan tartamtu. Tuladhanipun geger [gəgər], ngandheg [ŋandʰɛg], dedeg [dədəg].

19) Fonem /ŋ/

Fonem /ŋ/ kalebet konsonan nasal dorso-velar ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaliyan pungkasaning tembung. Tuladhanipun ngisor [ŋisər], wangi [waŋi], awang [awaŋ].

20) Fonem /h/

Fonem /h/ kalebet konsonan geseran faringal. Mapanipun fonem /h/ wonten ing wiwitaning tembung, madyaning tembung, kaliyan pungkasaning tembung. Tuladhanipun hawa [həwə], lemah [ləmah], uyah [uyah] (Siti Mulyani, 2008: 47-67).

Kejawin konsonan tunggal, ing salebeting fonologi wonten ugi konsonan rangkep. Konsonan rangkep inggih punika panganggening kalih konsonan utawi langkung ingkang beda wonten ing setunggal wanda kanthi urutan. Konsonan rangkep ugi dipunsebat gugus konsonan utawi *klaster*. Wujudipun konsonan *klaster* wonten ing basa Jawi inggih punika fonem konsonan ingkang dipuntambahi fonem /r/, /l/, /w/, /y/.

Fonem konsonan ingkang dipuntambahi fonem /r/ kangge mbentuk *klaster* kadosta /p/, /b/, /m/, /w/, /t/, /d/, /t/, /s/, /c/, /j/, /k/, kaliyan /g/. Fonem basa Jawi ingkang dipuntambahi fonem /l/ kangge mbentuk *klaster*, antawisipun fonem /p/, /b/, /t/, /d/, /s/, /c/, /j/, /k/, kaliyan /g/. Fonem konsonan basa Jawi ingkang dipuntambahi /w/ kangge mbentuk *klaster* antawisipun fonem /d/, /l/, /c/, /k/, kaliyan /s/. Tuladhanipun driji /dr/, mripat /mr/, graji /gr/, srengenge /sr/, trewelu /tr/, krasa /kr/, dhingklik /kl/, bledug /bl/, mlayu /ml/, nlangsa /nl/, kwaci /kw/, kweni /kw/, swargi /sw/, kyai /ky/.

4. Wujuding Kalepatan Fonemik

Kalepatan basa wonten ing tataran fonologi gayutipun kaliyan kalepatan basa ingkang kadadosan wonten ing basa lisan kaliyan basa sinerat. Miturut Dwi Hastuti kalepatan basa wonten ing tataran fonologi wonten tigang jinis kadosta ewahing fonem, sudaning fonem, kaliyan tambahing fonem.

- a. Kalepatan amargi wonten ewahing fonem
 - 1) Ewahing fonem vokal
 - 2) Ewahing fonem konsonan
 - 3) Ewahing fonem vokal dados fonem konsonan
 - 4) Ewahing fonem konsonan dados fonem vokal
- b. Kalepatan amargi wonten sudaning fonem
 - 1) Sudaning fonem vokal
 - 2) Sudaning fonem konsonan
 - 3) Sudaning deret vokal dados deret tunggal
 - 4) Sudaning gugus konsonan

c. Kalepatan amargi tambahing fonem

- 1) Tambahing fonem vokal
- 2) Tambahing fonem konsonan
- 3) Tambahing deret vokal
- 4) Tambahing gabungan utawi gugus konsonan

Wonten ing fonemik, kejawi nyinau jinising fonem ugi nyinau perkawis ewahing fonem. Ewahing fonem dipunperang wonten ing pinten-pinten jinis. Ewahing fonem kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

1. Tambahing Fonem

i) Protesis

Protesis inggih punika tambahing swanten ing wiwitaning tembung ingkang boten ngewahi surasanipun tembung (Sasangka, 2001: 19). Tuladhanipun tembung ‘nanging’ dados ‘ananging’.

ii) Epentesis

Epentesis inggih punika tambahing swara ing tengahing tembung. Sanajan wonten ing madyaning tembung pikantuk tambahan utawi sineselan swanten, surasanipun tembung boten owah (Sasangka, 2001: 19). Tuladhanipun tembung ‘kambil’ dados ‘krambil’.

iii) Paragog

Paragog inggih punika tambahing swanten ing pungkasaning tembung, nanging surasanipun tembung boten ngantos owah (Sasangka, 2001: 19). Tuladhanipun tembung ‘ibu’ dados ‘ibuk’, ‘ora’ dados ‘orak’.

2. Sudaning fonem

i) Aferesis

Aferesis inggih punika sudaning swanten ing wiwitaning tembung, nanging boten damel owah surasanipun tembung (Sasangka, 2001: 20). Tuladhanipun tembung ‘uwong’ dados ‘wong’.

ii) Sinkop

Sinkop inggih punika sudaning swanten ing madyaning tembung, sanajan wonten sudaning swanten ing madyaning tembung, surasanipun tembung boten owah (Sasangka, 2001: 21). Tuladhanipun tembung ‘sethithik’ dados ‘sithik’.

iii) Apokop

Apokop inggih punika sudaning swanten ing pungkasaning tembung. Sanadyan ngalami sudanipun swanten ing pungkasaning tembung, surasanipun tembung boten owah (Sasangka, 2001: 21). Tuladhanipun tembung ‘temenan’ dados ‘tenan’.

3. *Pergeseran Fonem*

i) Asimilasi saha Disimilasi

Asimilasi inggih punika prastawa owahing swanten amargi kadyan swanten saking *lingkungan* sakiwa tengenipun, saengga swanten punika dados sami utawi gadhah titikan ingkang sami kaliyan swanten ingkang maringi *pengaruh* kasebat (Chaer, 1994: 132). Nanging menawi owahing swanten punika nyebabaken owahing fonem, mila owahing swanten punika dipunsebat asimilasi fonemis. Verhaar (1996: 78) ugi ngandharaken bilih asimilasi ingkang damel owahing fonem tartamtu dipunsebat asimilasi fonemis. Tuladhanipun tembung

‘upama’ dados ‘umpama’. Owahing fonem /m/ amargi wonten pengaruh saking fonem /p/ ingkang mapanipun ing sebelah fonem /m/.

Ingang njalari prastawa owahing fonem selajengipun inggih punika *disimilasi*. Disimilasi nyebabaken kalih fonem ingkang *berdampingan* utawi boten *berdampingan* owah dados fonem ingkang beda.

ii) Kontraksi

Kontraksi utawi *pemendekan* ujaran wonten ing wicantenan ingkang cepet utawi wonten ing swasana informal, saengga penutur langkung remen nyingkat ujaranipun. *Pemendekan* ujaran saged arupi icalipun setunggal fonem setunggal utawi langkung. *Pemendekan* ujaran kasebat dipunwastani kontraksi Verhaar (1996: 79). Tuladhanipun kontraksi inggih punika ‘ora ana’ dipunlafalaken ‘ra ana’ kaliyan ‘kados pundi’ dipunlafalaken ‘dos pundi’.

iii) Metatesis

Proses metatesis sanes ngewahi bentuk fonem dados fonem-fonem sanesipun, nanging ngubah urutan fonem wonten ing salebeting tembung. Proses metatesis ingkang dipunewahi inggih punika urutan fonem-fonem tartamtu Verhaar (1996: 79).

5. Ingkang Ndayani Kalepatan Basa

Ingang ndayani kalepatan basa miturut Syawalia kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

a. Taksih kadyan saking basa ingkang langkung rumiyin dipunkuwaosi.

Perkawis punika amargi wonten kalepatan antawisipun basa kaping pisan

kaliyan basa ingkang kaping kalih. Basa kaping kalih inggih punika basa ingkang saweg dipunsinau.

- b. Kirang paham anggenipun ngginakaken basa ingkang saweg dipunsinau. Perkawis punika gayutipun kaliyan kados pundi ngginakaken kaidah basa ingkang baku.
- c. Pamulangan basa ingkang kirang trep utawi kirang *sempurna*. Perkawis punika gayutipun kaliyan bab ingkang dipungladhi kaliyan cara anggenipun nindakaken pamulangan. Cara anggenipun nindakaken pamulangan kadosta pamilihing teknik *penyajian*, intensitas anggenipun ngginakaken basa, kaliyan *alat bantu* ingkang dipunginakaken wonten ing pamulangan.

Saking andharan wonten ing nginggil saged dipunpundhut dudutan bilih ingkang ndayani kalepatan basa, asalipun saking pengaruh sakiwa tengenipun priyantun ingkang saweg sinau basa. Minangka priyantun ingkang saweg sinau basa purun kulina anggenipun ngginakaken basa ingkang dipunsinau lan purun nyinau kaidah basa kasebat, mila kalepatanipun basa saged dipun*minimalisir*.

B. Panaliten ingkang Gayut

Panaliten ingkang gayut inggih punika panaliten ingkang sampun dipuntindakaken dening Siti Wuriyan taun 2011 kanthi irah-irahan “*Studi Komparatif Lafal dan Leksikon Bahasa Jawa Subdialek Cilacap dengan Bahasa Jawa Baku*”. Wonten ing panaliten punika gadhah ancas kangge ngandharaken lafal-lafal fonem ingkang sami lan beda antawisipun basa Jawi subdialek Cilacap kaliyan basa Jawi baku. Wonten ing panaliten punika ugi ngandharaken tegesipun tetembungan *homonim* wonten ing basa Jawi baku kaliyan basa Jawi subdialek

Cilacap. Panaliten ingkang dipuntindakaken dening Siti Wuriyan ngginakaken metode rekam, sadhap, libat cakap kaliyan catat. panaliten punika kalebet panaliten deskriptif komparatif lan dipuntindakaken wonten ing kalih *tahap*. Tahap ingkang kaping pisan inggih punika pangempalaken *data*, dipunwiwiti saking nyatet kaliyan ngrekam ujaran-ujaran wonten ing masyarakat Cilacap. Sesampunipun *data* kempal lajeng *data* punika dipunklompokaken lan dipuntranskripsikaken lajeng dipunanalisis adhedhasar *pelafalan* kaliyan *leksikon*.

Panaliten ingkang dipuntindakaken dening Siti Wuriyan taun 2011 saged dipundadosaken *acuan* kangge panaliten punika, amargi sami-sami nlinti babagan basa Jawi baku, lan wonten acuan ngengingi basa Jawi dialek Banyumas. Bedanipun saking panaliten ingkang katindakaken dening Siti Wuriyan lan panaliten punika, katingal saking konsentrasi panaliten lan materinipun, wonten ing panaliten punika, panaliti nlinti babagan kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Kekirangan saking panalitenipun Siti Wuriyan inggih punika kirang jangkepipun aplikasi basa Jawi dialek Banyumas wonten ing gegaran teori.

Panaliten ingkang gayut selajengipun inggih punika panaliten ingkang sampun dipuntindakaken dening Nurani Handayani taun 2011 kanthi irah-irahan “*Kesalahan Pelafalan Fonem Bahasa Jawa Siaran Berita Yogyakarta di Stasiun Televisi TVRI Yogyakarta*”. Wonten ing panaliten ingkang dipuntindakaken dening Nurani Handayani inggih punika ngrembag babagan menapa kemawon sebab-sebab kesalahan *pelafalan* ingkang dipuntindakaken dening penyiar berita Yogyakarta. Sebab kesalahan miturut wonten ing panaliten inggih punika

ngengingi wontenipun *penambahan* fonem, *penghilangan* fonem, kaliyan *perubahan* fonem. Panaliten ingkang dipuntindakaken dening Nurani Handayani kalebet panaliten deskriptif. Panalitenipun Nurani Handayani ngginakaken *metode simak bebas libat cakap* kaliyan *teknik catat*.

Panaliten ingkang dipuntindakaken dening Nurani Handayani taun 2011 saged dipundadosaken acuan wonten ing panaliten punika, amargi sami-sami nliti linguistik mliginipun panaliten wonten ing tataran fonologi perkawis basa lisan (*pelafalan*). Saengga saged maringi gambaran kangge panaliti anggenipun nindakaken panaliten. Bedanipun panaliten punika kaliyan panaliten ingkang sampun dipuntindakaken dening Nurani Handayani inggih punika subjek ingkang dipuntliti lan konsentrasi panaliten. Wonten ing panaliten Nurani Handayani subjek panaliten inggih punika penyiar warta basa Jawi Yogyakarta wonten ing stasiun tivi TVRI Yogyakarta. Objek panalitenipun Nurani Handayani inggih punika basa Jawi baku *ragam* krama ingkang dipunwaosaken dening penyiar warta basa Jawi Yogyakarta wonten ing stasiun tivi TVRI Yogyakarta. Dene subjek panaliten wonten ing panaliten punika, mahasiswa Purbalingga wonten ing Prodi Pendidikan Basa Jawi. Data panalitenipun inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang *ragam* ngoko ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga..

Wonten ing panaliten punika nliti kados pundi kalepatan *pelafalan* basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Dene wonten ing panalitenipun

Nurani Handayani ngrembag perkawis kados pundi kalepatan *pelafalan* ingkang dipuntindakaken dening penyiar warta basa Jawi Yogyakarta wonten ing stasiun tivi TVRI Yogyakarta.

C. Nalaring Panaliten

Kalepatan *pelafalan* basa Jawi baku mahasiswa saking Purbalingga Prodi Pendidikan Basa Jawi inggih punika panaliten ingkang ngandharaken kados pundi kalepatan *pelafalan* basa Jawi ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa saking Purbalingga wonten ing Prodi Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY. Panaliten punika ugi badhe ngandharaken mapanipun fonem basa Jawi baku menapa kemawon fonem ingkang kalebet boten trep dipunlafalaken, lan menapa kemawon ingkang ndayani fonem basa Jawi baku boten trep dipunlafalaken. Wonten ing panaliten punika mahasiswa saking Purbalingga Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY dipuntliti kados pundi anggenipun nglafalaken basa Jawi baku lan dipunparingi pitakenan menapa kemawon ingkang ndayani fonem basa Jawi baku dereng trep dipunlafalaken.

Mahasiswa Purbalingga wonten ing Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY ingkang sadinten-dintenipun kulina ngangge basa Jawi dialek Banyumas kedah saged ngginakaken dialek basa Jawi baku kanthi trep supados sesampunipun lulus saking Prodi Pendidikan Basa Jawi saged nguwaosi *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang mangke dipunginakaken kangge mucal wonten ing pasinaon. Dialek inggih punika *variasi* basa saking sekelompok penutur ingkang jumlahipun ajeg, ingkang mapan wonten ing laladan tartamtu. Basa Jawi dialek baku utawi standar inggih punika dialek basa Jawi ingkang dipunginakaken

wonten ing laladan Yogyakarta-Surakarta. Basa Jawi dialek baku kaliyan basa Jawi dialek Banyumas gadhah *kekhasan lafal*, antawisipun kekhasan fonem vokal lan kekhasan fonem konsonan (Wedhawati dkk, 2006:13).

Panaliten punika gadhah ancas kangge (1) ngandharaken kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga; (2) ngandharaken mapanipun fonem ingkang lepat nalika dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga; (3) ngandharaken menapa ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku nalika dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Panaliten punika ngginakaken *pendekatan deskriptif* lan dipuntindakaken wonten ing pinten-pinten tahap. Tahap kaping pisan inggih punika pangempalaken data, dipunwiwiti kanthi cara ngrekam ujaran-ujaran mahasiswa Prodi Pendidikan Bahasa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga lan maringi pitakenan menapa kemawon ingkang ndayani *pelafalan* fonem basa Jawi dereng trep nalika dipunlafalaken. Sabibaripun data sampun kempal, data dipuntafsiraken pundi kemawon ingkang ngemu kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku, menawi sampun mangertos pundi kemawon *pelafalan* fonem basa Jawi ingkang lepat, lajeng fonem punika dipunpontho-pontho miturut *klasifikasi* fonem (fonem vokal, fonem konsonan, lan semi-vokal), mapanipun fonem basa Jawi baku lan sedaya data ingkang sampun pikantuk dipuncatet wonten ing *kartu data*. Saking *kartu data* dipunjumbuhaken wonten ing tabel analisis.

BAB III

CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Jinising panaliten punika ngginakaken jinis panaliten deskriptif. Panaliten punika gadhah ancas kangge ngandharaken kalepatan *pelafalan* fonem bahasa Jawi baku mahasiswa saking Purbalingga Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY. Saking asiling data rekaman pacelathon, lajeng dipuntafsiraken pacelathon pundi kemawon ingkang ngemu kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi, lajeng dipuntranskripsikaken wonten ing *kartu data*, fonem ingkang lepat dipunpontho-pontho kalebet fonem vokal menapa konsonan, menawi sampun mangertos lajeng dipunpontho-pontho malih papanipun fonem vokal kaliyan konsonan ingkang lepat anggenipun dipunlafalaken, mangke saking *kartu data* punika saged katingal kalepatan pelafalan wonten ing fonem menapa kemawon, papanipun fonem ingkang lepat wonten pundi lan menapa ingkang ndayani kalepatan. Kajian ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten inggih punika kajian fonologi babagan fonemik.

B. Data saha Sumber Data

Data ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten inggih punika kalepatan *lafal* fonem basa Jawi baku dening mahasiswa saking Purbalingga wonten ing Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY. Dene sumber *data* wonten ing panaliten inggih punika wicantenan antawisipun mahasiswa Prodi

Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga kaliyan mahasiswa sanesipun ingkang asli saking laladan sakiwa tengenipun Yogyakarta-Surakarta saha ngginakaken basa Jawi baku nalika wonten ing kampus, perpustakaan, saha kos. Cacahipun mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga ingkang dipuntliti utawi dados subjek panaliten inggih punika gangsal mahasiswa.

C. *Setting Panaliten*

Papan anggenipun nindakaken panaliten inggih punika wonten ing kampus, perpustakaan, kaliyan kos. Kampus kaliyan perpustakaan dipundadosaken kangge papan panaliten amargi kathah *kemungkinan* mahasiswa Purbalingga Prodi Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY langkung asring nglafalaken fonem basa Jawi baku, jalaran *interaksi* kaliyan mahasiswa sanesipun ingkang ngginakaken basa Jawi baku. Swasana wonten ing kampus kaliyan perpustakaan ugi kalebet swasana ingkang resmi saengga mahasiswa langkung asring ngginakaken basa Jawi *dialek* baku. Kos ugi dipunginakaken kangge papan panaliten amargi boten namung wonten ing kampus kaliyan perpustakaan kemawon anggenipun mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga nglafalaken fonem basa Jawi baku, nanging wonten kos ugi nglafalaken fonem basa Jawi baku menawi wicantenan kaliyan tiyang sanes ingkang asalipun saking sakiwa tengenipun laladan Yogyakarta-Surakarta. Wonten ing kos, mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking Purbalingga boten namung srawung kaliyan mahasiswa Purbalingga kemawon, nanging ugi kaliyan

mahasiswa sanes ingkang asalipun boten namung saking Purbalingga. Mahasiswa sanesipun ugi wonten ingkang asalipun saking laladan sakiwa tengenipun Yogyakarta-Surakarta ingkang padintenanipun kulina ngginakaken basa Jawi baku. Bab punika njalari mahasiswa Prodi Basa Jawi angkatan 2010 ngginakaken basa Jawi baku nalika wicantenan kaliyan mahasiswa sanes wonten ing kos punika. Swasana anggenipun nindakaken panaliten wonten ing kos nalika swasana *santai*.

Wekdal anggenipun nindakaken panaliten dipunwiwiti saking sasi Februari 2014 dumugi sasi April 2014. Wonten ing sasi Februari 2014 dumugi sasi April 2014 panaliti sampun wiwit ngrekam wicantenan basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Panaliti ugi nindakaken wawanpirembagan dhumateng subjek panaliten kangge mangertosi menapa ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga.

D. Pirantining Panaliten

Pirantining panaliten inggih punika srana ingkang dipunginakaken kangge mangempalaken *data*. Pirantining panaliten wonten ing panaliten punika panaliti piyambak (*human instrument*). Panaliti ingkang dados pirantining panaliten (*human instrument*), dipunajab gadhah kaprigelan ingkang mumpuni wonten ing perkawis ingkang dipuntliti. Kaprigelan punika dipunbetahaken dening panaliti

amargi panaliti gadhah tugas manggihaken data ingkang mangke dipunginakaken kangge panaliten.

Wonten ing panaliten punika, panaliti nyemak saha ngrekam wicantenan mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY saking Purbalingga (*informan*) nalika ngginakaken basa Jawi baku. Ing salebeting nyemak saha ngrekam, panaliti ugi nafsiraken fonem-fonem basa Jawi baku pundi kemawon ingkang kalebet lepat utawi dereng trep. Menawi wonten ing salebeting wicantenan panaliti dereng manggihaken fonem ingkang lepat, mila panaliti ndherek wicantenan kangge mancing supados informan punika nglafalaken tetembungan ingkang dipunperkiraaken gadhah kemungkinan lepat. Sesampunipun mangertos fonem-fonem basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken lepat dening informan, lajeng panaliti paring pitakenan dhumateng *informan* bab manapa ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku.

Sesampunipun panaliti pikantuk data, lajeng data kasebat dipunpontho-pontho wonten ing *kartu data*, fonem kasebat mlebet fonem menapa (vokal , konsonan, menapa semi-vokal). Menawi sampun mangertos fonem kasebat mlebet fonem vokal, konsonan, menapa semi-vokal, lajeng dipunpontho-pontho malih fonem vokal utawi fonem konsonan punika mlebet jinis menapa. Saking jinisipun fonem konsonan utawi vokal ingkang sampun dipunpanggihaken lajeng dipunpadosi papanipun fonem ingkang lepat kala wau. Menapa wonten ing wanda kaping pisan, madyaning wanda, menapa pungkasaning wanda.

Panaliti ngginakaken piranti ingkang wujudipun piranti rekam kaliyan *kartu data* kangge nglebetaken tafsiran data ingkang ngemu kalepatan wonten ing

salebeting *pelafalan* basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY saking Purbalingga. *Kartu data* dipunginakaken kangge nyatet *data* ingkang ngemu kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku, mapanipun kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku, lan menapa ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Kangge mangertos menapa ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY saking Purbalingga, panaliti ngginakaken pedhoman wawanrembag. Pedhoman wawanrembag kaandharaken wonten ing ngadhap punika.

1. Basa menapa ingkang asring dipunginakaken Panjenengan nalika wonten ing kampus, perpustakaan, kaliyan kos?
2. Menapa Panjenengan asring ngginakaken basa Jawi baku?
3. Langkung asring ngginakaken basa Jawi baku menapa basa Jawi dialek Banyumas?
4. Kenging menapa anggenipun Panjenengan nglafalaken fonem basa Jawi baku asring lepat?

Wujudipun *kartu data*

Sumber	:
Data	:
Kalepatan	:
Fonem	:
Distribusi fonem	:
Sebab	:

E. Cara Ngempalaken *Data*

Metode ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten inggih punika ngginakaken metode simak. Metode simak inggih punika metode ingkang dipunginakaken kangge ngempalaken data kanthi cara nyemak (Muhammad, 2011: 217). Metode simak kasebut gadhah teknik dhasar sadhap, teknik lanjutan simak libat cakap, wawanrembag, kaliyan rekam. Teknik dhasar sadhap dipunsebat teknik dhasar wonten ing metode simak amargi sajatosipun teknik simak saged dipunwujudaken kaliyan nyadhap (Muhammad, 2011: 217). Teknik dhasar sadhap inggih punika teknik ngempalaken data kanthi cara nyadhap panganggening basa tiyang sanes ingkang dados informan. Teknik dhasar sadhap wonten ing panaliten punika dipuntindakaken kanthi nyadhap panganggening *pelafalan* fonem basa Jawi baku mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY saking Purbalingga.

Sesampunipun ngginakaken teknik dhasar sadhap, teknik selajengipun inggih punika teknik simak libat cakap. Teknik simak libat cakap inggih punika teknik pangemapalaken data kanthi cara panaliti ndherek wicantenan lan nyemak *informan* (Muhammad, 2011: 217). Teknik libat cakap dipunginakaken wonten ing panaliten punika amargi *data* lisan dipunpendhet kanthi cara ngawontenaken *penyimakan pelafalan* fonem basa Jawi baku dening mahasiswa saking Purbalingga wonten ing Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY ingkang nglafalaken fonem basa Jawi dialek baku kanthi dipuntafsiraken menapa fonem-fonem basa Jawi baku ingkang kalebet lepat. Panaliti ugi ndherek *interaksi* wonten ing pacelathon antawisipun mahasiswa ingkang dados subyek panaliten.

Menawi panaliti sampun manggihken fonem-fonem basa Jawi ingkang lepat, lajeng panaliti paring pitakenan dhumateng *informan* babagan menapa ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku.

Sesampunipun migunakaken teknik simak libat cakap, teknik salajengipun ingkang dipunginakaken dening panaliti kangge manggihaken *data* inggih punika teknik rekam. Teknik rekam inggih punika panaliti ngginkaken piranti kangge ndhokomentasikaken wicantenan utawi basa lesan dening informan ngginakaken piranti rekam (Muhammad, 2011: 213). Teknik rekam ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten punika, panaliti ngrekam pacelathon antawisipun panaliti kaliyan subyek panaliten ngginakaken piranti rekam ingkang sampun dipunsamektakaken dening panaliti. Piranti rekam ingkang dipunginakaken dening panaliti wonten ing panaliten inggih punika *handphone* ingkang gadhah *fiture* rekam. Ancasipun teknik rekam inggih punika supados data saged awet lan boten kecalan *data informasi* saking subyek panaliten. Teknik rekam mirunggan sanget kangge nraksripsikaken *data* lisan kanthi fonemis wonten ing *kartu data*. Teknik rekam punika dipuntindakaken kanthi teknik sadhap.

Teknik ingkang salajengipun inggih punika *teknik catat (taking note method)*. Teknik catat inggih punika teknik pangempalaken data kanthi nyatet *data* wonten ing *kartu data* ingkang sampun samekta (Muhammad, 2011: 211). Teknik catat punika saged dipuntindakaken nalika sampun nindakaken teknik dhasar sadhap, teknik simak, lan teknik rekam. Teknik catat dipunginakaken kangge nyatet kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 saking

Purbalingga, FBS, UNY. Teknik catat ugi dipunginakaken kangge nyatet *data* ingkang dipunbetahaken kangge panaliten, supados saged dipunserat wonten ing *kartu data* lajeng dipunjumbuhaken wonten ing tabel analisis.

F. Analisis Data

Analisis *data* wonten ing panaliten punika dipunperang dados kalih inggih punika analisis *data* *wiwitan* kaliyan *analisis data lanjutan*. Analisis *data* *wiwitan* kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

- 1) Mirengaken *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa saking Purbalingga Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY. Mirangaken *pelafalan* basa Jawi baku dipuntindakaken supados panaliti gadhah *data* *palafalan* basa Jawi baku ingkang mangke dipuntafsiraken kalepatanipun. Salebeting mirengaken, panaliti ugi nyemak topik menapa ingkang dipunrembag dening informan. Mangertosi menapa topik ingkang dipunrembag prelu sanget supados panaliti saged mancing tetembungan ingkang badhe dipuntafsiraken.
- 2) Ndherek wicantenan kaliyan subyek panaliten, kanthi *teknik simak libat cakap*. Saking *teknik simak libat cakap*, panaliti saged ndherek *interaksi* kaliyan *informan* supados swasana wicantenan langkung ngremenaken lan saged mancing tetembungan tartamtu.
- 3) Ngrekam *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa saking Purbalingga Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 kanthi teknik dhasar sadhap. Teknik dhasar sadhap dipunginakaken supados informan boten mangertos bilih wicantenanipun saweg dipunrekam kangge

sumbering *data* panaliten. Teknik rekam kanthi teknik dhasar sadhap dipunajab saged maringi data ingkang sejatosipun lan boten dipundamel-damel (*natural*). Saking *data* ingkang *natural*, mangke dipuntafsiraken *pelafalan* fonem basa Jawi baku pundi kemawon ingkang ngemu kalepatan. Tafsiran fonem ingkang ngemu kalepatan dipunjumbuhaken kaliyan teori supados *data* punika *valid* saha saestu ngalami kalepatan.

- 4) Asiling tafsiran *data pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang ngemu kalepatan lajeng dipunserat wonten ing *kartu data*.

Analisis data lanjutan kaandharaken ing ngandhap punika.

- 1) *Data* ingkang sampun dipunserat wonten ing *kartu data* dipunlebetaken wonten ing tabel analisis.
- 2) Wonten ing tabel analisis lajeng dipunpontho-pontho pundi kemawon ingkang kalebet fonem vokal lan konsonan.
- 3) Saking fonem vokal lajeng dipunpontho-pontho malih pundi ingkang kalebet fonem vokal inggil, madya, kaliyan andhap.
- 4) Menawi sampun mangertos *data* ingkang kalebet fonem vokal inggil, madya kaliyan andhap, lajeng dipunpontho-pontho papan (*distribusi*) fonem vokal inggil, madya kaliyan andhap wonten ing tembung. Papanipun (*distribusi*) fonem vokal inggil saged wonten ing ngajeng, madya, lan pungkasaning wanda. Papan (*distribusi*) fonem vokal madya saged wonten ing ngajeng, madya, lan pungkasaning wanda. Papan (*distribusi*) fonem vokal andhap wonten ing ngajeng, madya, lan pungkasaning wanda.

- 5) Mekaten ugi kaliyan fonem konsonan saha fonem semi-vokal basa Jawi baku.

Menawi sampun manggihaken data ingkang ngemu kalepatan *pelafalan* fonem konsonan, lajeng dipunpontho-pontho miturut *klasifikasi* fonem konsonan kaliyan fonem semi-vokal basa Jawi baku kadosta labio-dental, apiko-dental, apiko-alveolar, apiko-palatal, lamino-alveolar, medio-palatal, dorso-velar, laringal, uvular, kaliyan glottis.

- 6) Sesampunipun mangertos jinisipun kalepatan *pelafalan* fonem konsonan basa Jawi, lajeng dipunpadosi papan (*distribusi*) fonem konsonan wonten ing setunggal tembung. Papan (*distribusi*) fonem konsonan wonten ing setunggal tembung ingkang mapan wonten ngajeng, madya, kaliyan madya.

G. Validitas saha Reliabilitas

1. Validitas Data

Kangge njamin lan ngrembakaaken validasi *data* ingkang dipunkempalaken mila ngginakaken triangulasi. Triangulasi ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten inggih punika triangulasi teori. Triangulasi teori dipunginakaken kangge njumbuhaken data ingkang sampun dipunasilaken, kaliyan teori ingkang sampun wonten. *Data* ingkang dipunasilaken inggih punika *pelafalan* fonem basa Jawi baku. Keabsahan panaliten dipunuji kaliyan pinten-pinten teori ingkang gayut. Teori-teori ingkang gayut kadosta teori analisis kalepatan basa wonten ing tataran fonologi, teori babagan fonem basa Jawi baku, kaliyan teori owahing fonem basa Jawi baku.

2. *Reliabilitas Data*

Data ingkang dipuntafsiraken lajeng dipundadosaken *data* ingkang sah. *Reliabilitas data* wonten ing panaliten punika ngginakaken reliabilitas sumber. Supados *data* ingkang dipunasilaken kanthi *reliabel*, pramila dipuntindakaken *pengecekan* kanthi saestu ngantos pikantuk *data* ingkang sami. Panaliti nliti *data* rekaman kanthi saestu saha dipunmirengaken kanthi wongsal-wangsul supados saged manggihaken *data* kanthi trep saha *detail*.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten

Adhedhasar asiling panaliten ingkang sampun dipuntindakaken, saged dipunpundhut gambaran kados pundi kalepatan *pelafalan* basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Kalepatan ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga inggih punika wonten sekawan perkawis. Tigang perkawis kasebat inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem, kalepatan tambahing fonem, saha kalepatan sudaning fonem. Tembung ingkang dipunrembag kala mangsane ngemot boten namung setunggal kalepatan, nanging pinten-pinten kalepatan. Kalepatan wonten ing salebeting tembung dipunrembag miturut fonem ingkang lepat. Perkawis ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku inggih punika amargi taksih kadyan kaliyan dialek Banyumas ingkang kulina dipunginakaken wonten ing Purbalingga saha amargi kirang nguwaosi fonem basa Jawi baku. Asiling panaliten saged dipunwaos wonten ing tabel ngandhap punika.

Tabel: Kalepatan Pelafalan Fonem Basa Jawi Baku

No	Jinis/ Wujud Kalepatan	Mapanipun Fonem	Ingkang Ndayani	Indikator Kalepatan
1	2	3	4	5
1.	<i>Pelafalan fonem vokal</i> a. /a/ → [ɔ] → [ə]	Wanda pungkasan menga+-e	Dereng nguwaosi kaidah perubahan fonem ing tembung andhahan, pasrawungan.	[rəgɔne pirɔ] (P/U/12/03/14) [rəgane] → [rəgɔne] Fonem /a/ kalebet vokal andhap.
		Madyaning tembung		[rəncanane yɔ Mei tapi yɔ ruŋ iso dadi təʔ undur]. (P/I/12/03/14) [taʔ] → [təʔ] Fonem /a/ kalebet vokal andhap.
	b. /ɔ/ → [a] → [o]	Wanda menga	Dereng nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu amargi langkung asring ngginakaken basa Jawi dialek Banyumas ing padintenan.	[inti-intine isih kaya mbiyen] (K/I/25/03/14) [kɔyɔ] → [kaya] Fonem /ɔ/ kalebet fonem vokal andhap.
		wanda menga		[rəncanane yɔ Mei tapi yɔ ruŋ iso dadi təʔ undur]. (P/I/12/03/14) [isɔ] → [iso] Fonem /ɔ/ kalebet fonem vokal andhap.
	c. /i/ → [e] → [i]	Madyaning tembung		[iyɔ wes yɔ] (P/I/12/03/14) [wɪs] → [wes] Fonem /i/ kalebet vokal inggil.
		Wanda kaping kalih sigeg		[urUŋ ɳəlih e]. (K/I/25/03/14) [ɳəlɪh] → [ɳəlih] Fonem /i/ kalebet vokal inggil.

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5
	d. /u/ → [u]	Wanda sigeg	Taksih kadayan dialek Banyumas amargi sampun kulina saking ing <i>daerah</i> asalipun.	[aku duruŋ gawe proposal i]. (P/I/12/03/14) [duruŋ] → [durUŋ] Fonem /u/ kalebet fonem vokal inggil.
	e. /o/ → [u]	Wanda kaping pisan menga	Dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu amargi langkung asring ngginakaken basa Jawi dialek Banyumas ing padintenan.	[yo ora uleh ŋono kuwi to]. (KS/F/20/04/14) [oleh] → [uleh] Fonem /o/ kalebet fonem vokal madya.
2.	<i>Pelafalan</i> Fonem Konsonan a. /d/ → [ɖ]	Wiwitaning wanda	Pakulinan nglafalaken fonem /d/ → [ɖ]	[iki ora ɖiganti kan Fem] (K/I/25/03/14) [ɖiganti] → [ɖiganti] Fonem /d/ kalebet konsonan hambat letup apiko-dental.
	b. /g/ → [g]	Wanda sigeg/ pungkasaning wanda	Taksih kadayan dialek Banyumas amargi sampun kulina saking ing <i>daerah</i> asalipun	[bakUɭ guɖəg] (KS/V/21/03/14) [guɖək] → [guɖəg] Fonem /g/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar.
	c. /k/ → [k]	Pungkasaning wanda	Dereng nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu.	[woŋ aku ɔpo ŋajukno proposal, Pa? Mul ŋəndika, “Mba? ko? latar bəlakəŋe muŋ sitik, ora enəŋ sahalaman”] (K/I/25/03/14)

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5
				[sitɪʔ]→[sitik]Fonem /k/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar
	d. /t/ → [t]	Wiwitaning wanda	Pakulinan nglafalaken fonem /t/→[t]	[səjam mɔsɔ kur sahalaman toʔ] (K/I/25/03/14) [toʔ]→ [toʔ] Fonem /t/ kalebet hambat letup apiko-palatal.
3.	<i>Pelafalan</i> fonem semi-vokal. a. /w/→ [w ^h]	Wiwitaning wanda kaping kalih	Taksih kadayan dialek Banyumas amargi sampun kulina saking ing <i>daerah</i> asalipun.	[siŋ kuw ^h i lho jejere buku resep]. (KS/F/20/04/14) [kuwi] → [kuw ^h i] Fonem /w/ kalebet semi-vokal labio-dental.
	b. /y/ → [y ^h]	Madyaning tembung		[iy ^h ɔ wɪs y ^h ɔ]. (P/I/12/03/14) [iyɔ]→ [iy ^h ɔ] Fonem /y/ kalebet semi-vokal medio-palatal.
4.	Tambah ing fonem vokal /a/	Wanda kaping pisan menga.	Kirang <i>pemahaman</i> tembung basa Jawi baku.	[ɔpɔ mripatku saliwər] (P/I/12/03/14) [sliwər]→ [salɪwər]
5.	Tambah ing fonem konsonan a. /h/	Pungkasaning tembung	Taksih kadayan dialek Banyumas amargi sampun kulina saking <i>daerah</i> asalipun.	[Ita mah ca ^h eh ki sənəŋ guyon e Ita] (K/I/25/03/14) [ca ^h e] → [ca ^h eh] Fonem /h/ kalebet fonem konsonan geseran laringal.
	b. /n/	Wiwitaning wanda kaping pisan/ wiwitaning tembung.		[jane eməŋ ora nɔnɔ kabeh, makane kowe kudu ŋuwasani] (K/Y/14/03/14)

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5
				[ɔɔ] → [nɔɔ] Fonem /n/ kalebet fonem nasal apiko-alveolar
	c. /p/	Pungkasaning wanda kaping kalih.	Kadayan basa Indonesia saking tembung <i>Sabtu</i> .	[balik wiŋi dino Səptu].(P/F/14/03/14) [Sətu] → [Səptu] Fonem konsonan /p/ kalebet fonem konsonan hambat letup bilabial
6.	Tambah ing glottal stop a. /a/ → [aʔ]	Wanda menga	Taksih kadayan dialek Banyumas amargi sampun kulina saking <i>daerah</i> asalipun.	[ketoʔe tah oraʔ] (P/I/12/03/14) [ora] → [oraʔ]
	b. /ɔ/ → [ɔʔ]	Wanda sigeg		[siŋ liyane ɔɔ mɔɔɔʔ yɔɔ] (P/I/12/03/14) [mɔɔɔ] → [mɔɔɔʔ]
	c. /e/ → [eʔ]	Wanda sigeg		[neʔ koweʔ <i>tentang</i> ɔɔɔ tɔɔ] (P/I/12/03/14) [kowe] → [koweʔ]
7.	Sudaning fonem vokal /a/	Wanda kaping pisan	Pakulinan nyingat tembung tartamtu.	[ora keh-akeh] (K/I/12/03/14) [keh-akeh] → [akeh-akeh]
8.	Sudaning fonem konsonan a. /k/	Wanda kaping tiga sigeg.	Dereng nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu amargi kirang praktek nglafalaken bsa Jawi baku..	[lha mbəŋi wis ditakoke] (K/V/21/03/14) [ditakoʔke] → [ditakoke]
	b. /n/	Wanda kaping pisan		[wIs jupUʔ tas] (K/I/12/03/14) [njupUʔ] → [jupUʔ]

Katrangan:

→ = dipunlafalaken

Adhedhasar tabel wonten ing nginggil, saged dipunmangertosi bilih kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi

angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga dipunpanggihaken wolu jinis kalepatan. Kalepatan kasebat inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem vokal, kalepatan *pelafalan* fonem konsonan, kalepatan *pelafalan* fonem semi-vokal, kalepatan tambahing fonem vokal, kalepatan tambahing fonem konsonan, kalepatan tambahing glottal stop, kalepatan sudaning fonem vokal, saha kalepatan sudaning fonem konsonan.

Kalepatan pelafalan *pelafalan* fonem vokal basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten inggih punika fonem vokal /a/ wanda kaping kalih menga dipunlafalaken [ɔ], fonem vokal /a/ madyaning tembung dipunlafalaken [ə], fonem vokal /ɔ/ wanda menga dipunlafalaken [o], fonem vokal /ɔ/ wanda menga dipunlafalaken [a], fonem vokal /i/ madyaning tembung dipunlafalaken [e], fonem vokal /i/ wanda sigeg dipunlafalaken [i], fonem vokal /u/ wanda sigeg dipunlafalaken [u], fonem vokal /o/ wiwitaning tembung dipunlafalaken [u].

Kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang kaping kalih inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem konsonan. Kalepatan *pelafalan* fonem konsonan ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten inggih punika pelafalan fonem /d/ wiwitaning tembung dipunlafalaken [ɖ], fonem /g/ pungkasaning tembung dipunlafalaken [g], fonem /k/ wanda sigeg dipunlafalaken /k/, fonem /t/ wiwitaning tembung kaliyan wiwitaning wanda dipunlafalaken [t].

Kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang kaping tiga inggih punika kalepatan pelafalan fonem semi-vokal. Kalepatan pelafalan fonem semi-vokal ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten inggih punika fonem /w/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda dipunlafalaken [w^h] kaliyan fonem /y/ ingkang mapanipun wonten ing madyaning tembung dipunlafalaken [y^h].

Kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang kaping sekawan inggih punika kalepatan tambah ing fonem vokal. Kalepatan tambah ing fonem vokal ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten inggih punika namung tambah ing fonem vokal /a/ wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih.

Kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang kaping gangsal inggih punika kalepatan tambah ing fonem konsonan. Kalepatan tambah ing fonem konsonan ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten inggih punika tambah ing fonem konsonan /h/ wonten ing pungkasaning tembung, tambah ing fonem konsonan /n/ wonten ing wiwitaning tembung, saha tambah ing fonem konsonan /p/.

Kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang kaping enem inggih punika tambah ing glottal stop wonten ing pungkasaning fonem vokal /u/ dipunlafalaken [u?], fonem vokal /ɔ/ ingkang dipunlafalaken [ɔ?], fonem vokal /e/ ingkang dipunlafalaken [e?]

Kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang kaping pitu inggih punika kalepatan sudaning fonem vokal. Kalepatan sudaning fonem vokal ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten inggih punika sudaning fonem /a/.

Kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang kaping wolu inggih punika kalepatan sudaning fonem konsonan. Kalepatan sudaning fonem konsonan ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten inggih punika kalepatan sudaning fonem konsonan /k/ ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg kaping tiga, saha sudaning fonem /n/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung.

Perkawis ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi dipunperang dados tiga inggih punika taksih kadyan saking basa ingkang langkung rumiyin dipunkuwaosi, kirang paham anggenipun ngginakaken basa ingkang saweg dipunsinau, saha pamulangan basa ingkang kirang trep utawi kirang *sempurna*. Miturut asiling panaliten ngandharaken bilih ingkang ndayani kalepatan basa ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga inggih punika amargi taksih kadyan saking basa ingkang langkung rumiyin dipunkuwaosi (basa Jawi dialek Banyumas) saha kirang paham anggenipun ngginakaken basa ingkang saweg dipunsinau. Saengga, kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga dipunsebabaken amargi taksih kadyan dialek Banyumas, taksih kirang seserepan lan kirang praktek nglafalaken basa Jawi baku saengga dereng wasis anggenipun nguwaosi fonem basa Jawi baku, pakulinan nglafalaken fonem ingkang lepat, lan kirang mangertos anggenipun nguwaosi perubahan fonem wonten ing tembung andhahan.

B. Pirembagan

Adhedhasar asiling panaliten wonten ing nginggil, pramila saged dipunrembag kalepatan-kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Anggenipun ngandharaken pirembagan punika kawiwitan saking jinising kalepatan, lajeng wujud kalepatan, saha ingkang nuwuhaken kalepatan. Saking jinis kalepatan mila saged dipuntemtokaken wujud kalepatanipun. Saking wujud kalepatan saged dipunmangertosi perkawis ingkang nuwuhaken kalepatan. Perkawis ingkang nuwuhaken kalepatan punika dipunpanggihaken saking andharanipun mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga nalika dipunwawancara. Saking andharan punika pramila anggenipun ngandharaken wonten ing pirembagan boten saged dipunpilah-pilah amargi wonten gayutipun saking bab jinising kalepatan dumugi bab ingkang nuwuhaken kalepatan.

Kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipunlafalaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem vokal, kalepatan *pelafalan* fonem konsonan, kalepatan *pelafalan* fonem semi-vokal, kalepatan tambah ing fonem vokal, kalepatan tambah ing fonem konsonan, kalepatan tambah ing glottal stop, kalepatan pengurangan fonem vokal, kalepatan pengurangan fonem konsonan, saha kalepatan pengurangan glottal stop.

1. *Pelafalan Fonem Vokal*

Kalepatan *pelafalan* fonem vokal ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem vokal /a/, /ɔ/, /i/, /u/, saha /o/.

a. *Kalepatan Pelafalan Fonem Vokal /a/*

Kalepatan *pelafalan* fonem vokal /a/ ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten inggih punika fonem vokal /a/ dipunlafalaken [ɔ] saha fonem vokal /a/ dipunlafalaken [ə]. Kalepatan *pelafalan* fonem vokal /a/ kasebat dipunandharaken ing ngandhap punika.

1) *Fonem vokal /a/ dipunlafalaken [ɔ]*

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga inggih punika kalepatan fonem vokal /a/ ingkang dipunlafalaken [ɔ]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(1) [rəgɔne pirɔ] (P/U/12/03/14)

Saking *data* (1) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **regane**. Tembung **regane** ingkang dipunlafalaken [rəgɔne] ngalami kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih menga. Fonem /ɔ/ wonten ing tembung **regane** ngalami kalepatan *pelafalan* amargi pelafalanipun boten trep kaliyan kaidah basa Jawi baku. Tembung andhahan regane asalipun saking

tembung lingga rega [rəgɔ]. Tembung lingga rega + -e = regane [rəgane] sanes [rəgɔne]. Tembung lingga ingkang dipunpungkasi kaliyan fonem vokal /a/ lafalipun [ɔ] menawi dipunwuwuhi kaliyan panambang –e mila ewah dados [a], saengga *pelafalan* tembung **regane** ingkang leres inggih punika [rəgane].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal wonten ing *data* ngandhap punika.

(2) [ḍirimu nulis mbok? Iki lho mejɔne ḡangur] (K/I/25/03/14).

Saking *data* (2) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **mejane**. Tembung **mejane** ingkang dipunlafalaken [mejɔne] mujudaken kalepatan pelafalan ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih menga. Fonem /ɔ/ wonten ing tembung **mejane** ngalami kalepatan pelafalan amargi pelafalanipun boten trep kaliyan kaidah basa Jawi baku. Tembung **mejane** asalipun saking tembung lingga meja [mejɔ]. Tembung lingga meja [mejɔ] + -e = mejane [mejane] sanes [mejɔne]. Tembung lingga ingkang dipunpungkasi kaliyan fonem vokal /a/ lafal [ɔ] menawi dipunwuwuhi kaliyan panambang –e mila ewah dados [a], saengga *pelafalan* tembung **mejane** ingkang leres inggih punika [mejane].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal wonten ing *data* ngandhap punika.

(3) [tapi bɔsɔne ɔpɔ Ci?] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (3) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **basane**. Tembung **basane** ingkang dipunlafalaken [bɔsɔne] ngalami kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan menga kaliyan wanda kaping kalih menga. Fonem /ɔ/ kedahipun dipunlafalaken [a] sanes dipunlafalaken

[ɔ]. Fonem /ɔ/ wonten ing tembung **basane** ngalami kalepatan pelafalan fonem amargi pelafalanipun boten trep kaliyan kaidah basa Jawi baku. Tembung **basane** asalipun saking tembung lingga basa [bɔsɔ]. Tembung lingga basa [bɔsɔ] + -e = basane [basane] sanes [bɔsɔne]. Tembung lingga ingkang dipunpungkasi kaliyan fonem vokal /a/ lafal [ɔ] menawi dipunwuwuhi kaliyan panambang -e mila ewah dados [a], saengga *pelafalan* tembung **basane** ingkang leres inggih punika [basane].

Mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY saking Purbalingga ngandharaken bilih ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku inggih punika amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu lan pasrawungan saben dintenipun kaliyan kanca satunggal *daerah*. Asiling wawancara salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Faktor sing nyebabna nyong ora bisa, karena penguasaan fonem kuwi. Wawasane juga. Kebiasaan juga, dongane wis ngerti ora iso kudune ki belajar. Tapi kan kembule karo wong ngono kuwi dadi kan tetep bae.” (K/I/30/4/14)

2) Fonem vokal /a/ dipunlafalaken [ə]

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan fonem vokal /a/ ingkang dipunlafalaken [ə]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(4) [rəncanane ɔɔ Mei, tapi ɔɔ ruŋ iso dadi tə? undur] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (4) ingkang ngalami kalepatan inggih punika wonten ing tembung **tak**. Tembung **tak** miturut bausastra Jawi gadhah makna kula... utawi sami kaliyan dak. Tembung **tak** ingkang dipunlafalaken [təʔ] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem /a/ ingkang mapanipun wonten ing madyaning tembung. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [a] nanging dipunlafalaken [ə] wonten ing lafal [təʔ] menawi dipuntingali saking *konteks* ukara boten wonten maknanipun, saengga *pelafalan* tembung **tak** ingkang leres inggih punika [taʔ] ingkang gadhah makna kula... utawi dak .

Mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY saking Purbalingga ngandharaken bilih ingkang ndayani kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku amargi taksih kadyan dialek Banyumas. Wonten ing dialek Banyumas tembung **tak** dipunucapaken [tək]. Saengga priyantun saking Karisidenan Banyumas mliginipun Purbalingga ingkang sadinten-dintenipun kulina ngginakaken basa Jawi dialek Banyumas, nalika wicantenan ngginakaken basa Jawi baku tetep taksih kadyan dialek Banyumas. Asiling wawancara salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Soale wis kebiasaan nggunakna dialek banyumas si Ta, wis mendarah daging.”

(K/I/30/4/14)

b. Kalepatan *Pelafalan* Fonem vokal /ɔ/

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking

Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem vokal /ɔ/ ingkang dipunlafalaken [a] saha fonem vokal /ɔ/ ingkang dipunlafalaken [o].

1) Fonem Vokal /ɔ/ dipunlafalaken [a]

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem /ɔ/ ingkang dipunlafalaken [a]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(5) [inti-intine isih **kaya** mbiyen] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (5) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **kaya**. Tembung **kaya** ingkang dipunlafalaken [kaya] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem /ɔ/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan menga kaliyan wanda pungkasan menga. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [ɔ] nanging dipunlafalaken [a] wonten ing lafal [kaya] kalebet lepat, amargi menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **kaya** ingkang leres inggih punika [kɔyɔ].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal wonten ing *data* ngandhap punika.

(6) [sing tekok yɔ sɔpɔ, iki ki? kowe majalah **Jaka** Loḍaŋ yɔ] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (6) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **jaka**. Tembung **jaka** miturut bausastra Jawi gadhah makna lare kakung ingkang dereng palakrama. Tembung **jaka** ingkang dipunlafalaken [jaka] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem /ɔ/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan

menga kaliyan wanda pungkasan menga. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [ɔ] nanging dipunlafalaken [a] wonten ing lafal [j**aka**] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **jaka** ingkang leres inggih punika [jɔkɔ].

Inkang ndayani kalepatan inggih punika taksih kadayan dialek Banyumas. Wonten ing dialek Banyumas fonem /a/ boten dipunbedakaken kaliyan istilah a miring kaliyan a jejeg. Sedaya tetembungan dipunlafalaken miturut seratanipun. Tuladhanipun tembung **ana** wonten ing dialek basa Jawi baku dipunlafalaken [ɔnɔ] nanging wonten ing basa Jawi dialek Banyumas tetep dipunlafalaken [ana]. Asiling wawancara salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Esih kadayan dialek Banyumas Ta.” (K/I/30/04/14)

2) Fonem vokal /ɔ/ dipunlafalaken [o]

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan fonem vokal /ɔ/ ingkang dipunlafalaken [o]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(7) [rencanane yɔ Mei, tapi ya rung iso dadi tə? undur] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (7) ngalami kalepatan wonten ing tembung **isa**. Tembung **isa** miturut bausastra Jawi gadhah makna saged. Tembung **isa** ingkang dipunlafalaken [iso] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem /ɔ/ ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan menga. Fonem /ɔ/ ingkang dipunlafalaken [o] menawi dipungayutaken

kalian bausastra Jawi gadhah makna iwak usus, menawi dipuntingali saking *konteks* ukara punika kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **isa** ingkang leres kaliyan *konteks* ukara inggih punika [isɔ] ingkang gadhah makna saged.

Kalepatan ingkang sami ugi wonten ing *data* ngandhap punika.

(8) [ora **popo**] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (8) ngalami kalepatan inggih punika wonten ing tembung **papa**. Tembung **papa** singkatan saking tembung apa-apa, menawi tembung **papa** dipunlafalaken [popo] miturut bausastra Jawi boten gadhah makna. Tembung **papa** ingkang dipunlafalaken [popo] mujudaken kelepatan *pelafalan* fonem /ɔ/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping pisan kaliyan pungkasaning tembung wonten ing wanda pungkasan menga. Fonem /ɔ/ kedahipun dipunlafalaken [ɔ] sanes [o], saengga *pelafalan* ingkang leres saking tembung **papa** inggih punika [pɔpɔ].

Inkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku inggih punika amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku. Asiling wawancara salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“ya berarti enyong urung bisa. Jujur ya enyong urung bisa fonem /o/, /ɔ/.”
(K/I/30/4/14).

c. Kalepatan *Pelafalan* Fonem Vokal /i/

Kalepatan *pelafalan* fonem vokal /i/ ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten inggih punika fonem vokal /i/ wanda sigeg dipunlafalaken [i] saha fonem

vokal /i/ wanda sigeg dipunlafalaken [e]. Kalepatan *pelafalan* fonem vokal /i/ kasebat dipunandharaken ing ngandhap punika.

1) Fonem vokal /i/ dipunlafalaken [e]

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi selajengipun inggih punika kalepatan fonem vokal /i/ ingkang dipunlafalaken [e]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(9) [y^ha wes y^ha] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (9) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **wis**. Tembung **wis** miturut tata bahasa Jawa Mutakhir gadhah teges sampun. Tembung **wis** ingkang dipunlafalaken [wes] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing madyaning tembung. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [I] nanging dipunlafalaken [e] wonten ing lafal [wes] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **wis** ingkang leres inggih punika [wIs].

Inkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku inggih punika amargi dereng nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu. Asiling wawancara salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Jujur ya nyong urung bisa fonem sing misalkan /i/, /I/, /e/, /ɛ/, /ɔ/, /o/.” (K/I/30/4/14)

2) Fonem Vokal /i/ dipunlafalaken [i]

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking

Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan pelafalan fonem /i/ ingkang dipunlafalaken [i]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(10) [uruj̥ ɲəl̥ih e] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (10) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **ngelih**. Tembung **ngelih** miturut bausastra Jawa gadhah makna luwe. Tembung **ngelih** ingkang dipunlafalaken [ɲəl̥ih] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem /i/ ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [I] nanging dipunlafalaken [i] wonten ing lafal [ɲəl̥ih] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **ngelih** ingkang leres inggih punika [ɲəl̥Ih].

Kalepatan ingkang sami ugi katingan wonten ing *data* ngandhap punika.

(11) [ḍirimu meh mul̥ih ora] (K/I/25/03/14).

Saking *data* (11) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **mulih**. Tembung **mulih** wonten ing *tata bahasa Jawa mutakhir* gadhah makna kondur wonten ing ndalem. Tembung **mulih** ingkang dipunlafalaken [mul̥ih] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [I] nanging dipunlafalaken [i] wonten ing lafal [mul̥ih] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **mulih** ingkang leres inggih punika [mul̥Ih].

Kalepatan ingkang sami ugi katingan wonten ing *data* ngandhap punika.

(12) [ben entuk apa, entuk pəmbimbiŋ. Bar kuwi kan nulis naŋ buku ijo kae siŋ batik, dadi kan ayəm] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (12) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **bathik**. Tembung **bathik** miturut bausastra Jawi gadhah makna corak gegambaran ngginakaken malam wonten ing mori. Tembung **bathik** ingkang dipunlafalaken [batik] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [I] nanging dipunlafalaken [i] wonten ing lafal [batik] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **batik** ingkang leres inggih punika [baɪI?].

Mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010, FBS, UNY saking Purbalingga ngandharaken bilih ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku amargi dereng nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu. Asiling wawancara salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Jujur ya nyong urung bisa fonem sing misalkan /i/, /I/, /e/, /ɛ/, ... ”
(K/I/30/4/14)

d. *Pelafalan* fonem vokal /u/ dipunlafalaken [u]

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi selajengipun inggih punika kalepatan fonem vokal /u/. Fonem basa Jawi baku gadhah titikan saha lafal khusus. Tuladhanipun fonem /u/ dipunbedakaken dados kalih alofon inggih punika alofon /u/ kaliyan alofon /U/. Perkawis punika beda kaliyan dialek Banyumas ingkang nglafalaken fonem /u/ tetep dipunlafalaken [u]. Wonten ing pelafalan basa Jawi baku

mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga dipunpanggihaken kalepatan *pelafalan* fonem /u/ alofon /U/ dipunlafalaken [u]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(13) [aku duruṅ gawe proposal i] (KS/F/20/04/14)

Saking *data* (13) ingkang ngalami kalepatan *pelafalan* inggih punika wonten ing tembung **durung**. Tembung durung miturut bausastra Jawi gadhah makna taksih kirang kaliyan kahanan ingkang dipuntuju. Tembung durung ingkang dipunlafalaken [duruṅ] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [U] nanging dipunlafalaken [u] wonten ing lafal [duruṅ] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **durung** ingkang leres inggih punika [durUṅ].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal wonten ing *data* ngandhap punika.

(14) [sesuk tenanan ya Ta?] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (14) ingkang ngalami kalepatan *pelafalan* inggih punika wonten ing tembung **sesuk**. Tembung **sesuk** miturut bausastra Jawi gadhah makna dinten candhkipun. Tembung **sesuk** ingkang dipunlafalaken [sesuk] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [U] nanging dipunlafalaken [u] wonten ing lafal [sesuk] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **sesuk** ingkang leres inggih punika [sesU?].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal wonten ing *data* ngandhap punika.

(15) [bukune entuk naṅ ṅəndi ta] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (15) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **entuk**. Tembung **entuk** miturut bausastra Jawi gadhah makna angsal utawi oleh. Tembung **entuk** ingkang dipunlafalaken [entuk] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [U] nanging dipunlafalaken [u] wonten ing lafal [entuk] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **entuk** ingkang leres inggih punika [entU?].

Inkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga inggih punika taksih kadyan dialek Banyumas. Wonten ing dialek Banyumas, fonem /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg tetep dipunlafalaken [u] lan boten wonten alofon /U/. Tuladhanipun tembung thukul wonten ing basa Jawi baku dipunlafalaken [tʉkU] nanging wonten ing dialek Banyumas tetep dipunlafalaken [tʉkul]. Asiling wawancara salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Soale kan kae dialek Banyumas. Soale masih terbawa oleh dialek. Nek nang percakapan ki masih dibawa dialek Banyumas.” (K/I/30/4/14)

e. Fonem vokal /o/ dipunlafalaken [u]

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi selajengipun inggih punika kalepatan fonem vokal /o/ ingkang dipunlafalaken [u]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(16) [ɣɔ ora uleh ɲɔɲɔ kuwi tɔ]. (P/I/12/03/14)

Saking *data* (16) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **oleh**. Tembung **oleh** miturut bausastra Jawi gadhah makna angsal. Tembung **oleh** ingkang dipunlafalaken [uleh] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [o] nanging dipunlafalaken [u] wonten ing lafal [uleh] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **oleh** ingkang leres inggih punika [oleh].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal wonten ing *data* ngandhap punika.

- (17) [dadi aku proposale asal-asalan. Wonj aku, apa ngajukno proposal Pa? Mul
ngendika, “Mbak ko? latar belakane munj sitik, ora eneng sahalaman”. Haha
(K/I/25/03/14)

Saking *data* (17) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **ngajokna**. Tembung **ngajokna** miturut bausastra Jawi gadhah makna mbekta maju. Tembung **ngajokna** ingkang dipunlafalaken [ngajukno] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing madyaning wanda kaping kalih sigeg. Tembung ngajokna asalipun saking tembung lingga aju pikantuk konfiks N-+-na, saengga N-+aju+-na= ngajokna [ngajo?no] sanes [ngajukno]. Tembung lingga ingkang dipunpungkasi kaliyan fonem /u/ lafal [u] menawi dipunwuwuhi kaliyan panambang -na mila ewah dados [ɔ]. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [ɔ] nanging dipunlafalaken [u] wonten ing lafal [ngajukno] menawi dipuntingali saking kaidah

basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **ngajokna** ingkang leres inggih punika [ŋajɔʔnɔ].

Ingkang ndayani kalepatan inggih punika amargi dereng nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu, kirang wawasan babagan dialek basa Jawi baku, saha arang ngginakaken dialek basa Jawi baku. Asiling wawancara salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Aku pancen esih bingung Ta. Soale dialek gagrak Jogja beda karo nggone dewek. Kurang wawasan juga aku ki. Soale jarang nggunakna.” (K/I/30/04/14)

2. *Pelafalan Fonem Konsonan*

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang kaping kalih inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem konsonan. Fonem konsonan ingkang lepat inggih punika fonem /d/, /g/, k/, saha /t/. Kalepatan *pelafalan* fonem konsonan kasebat dipunandharaken ing ngandhap punika.

a. *Fonem /d/ dipunlafalaken [ɖ]*

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan fonem konsonan /d/ ingkang dipunlafalaken [ɖ]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(18) [iki ora **ɖ**iganti kan Fem] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (18) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **diganti**. Tembung diganti asalipun saking tembung lingga ganti + di- = diganti. Ater-

ater di- gadhah makna ater-ater tanggap pratama purusa. Tembung andhahan **diganti** ingkang dipunlafalaken [ḍiganti] mujudaken kalepatan pelafalan ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Wonten ing kaidah basa Jawi baku boten wonten ater-ater kanthi lafal [ḍi] wontenipun ater-ater kanthi lafal [di]. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [d] nanging dipunlafalaken [ḍ] wonten ing lafal [ḍiganti] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **diganti** ingkang leres inggih punika [diganti].

Kalepatan ingkang sami ugi wonten ing *data* ing ngandhap punika.

(19) [ḍuḍu, ḍuḍu kuw^{hi} yɔ] (KS/F/20/04/14)

Saking *data* (19) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika **dudu**. Tembung **dudu** miturut bausastra Jawi gadhah makna mratelaken perkawis ingkang beda. Tembung **dudu** ingkang dipunlafalaken [ḍuḍu] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping pisan kaliyan pungkasaning wanda kaping kalih. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [d] nanging dipunlafalaken [ḍ] wonten ing lafal [ḍuḍu] menawi dipuntingali saking *konteks* ukara boten wonten maknanipun, saengga *pelafalan* tembung **dudu** ingkang leres inggih punika [dudu].

Inkang ndayani kalepatan *pelafalan* inggih punika amargi kulina nglafalaken fonem /d/ dipunlafalaken [ḍ]. Asiling wawancara saking subjek panaliten kaandharaken wonten ing ngandhap punika.

“Iya anu wis kebiasaan si Ta, ngono kuwi.” (K/I/30/04/14)

b. Fonem /g/ dipunlafalaken [g]

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan fonem konsonan /g/ ingkang dipunlafalaken [g]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(20) [bakU1 guḍəg]. (KS/V/21/03/14)

Saking *data* (20) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **gudheg**. Tembung **gudheg** gadhah makna tetedan ingkang asalipun saking gori ingkang dipungodhog kaliyan gendhis jawi. Tembung **gudheg** ingkang dipunlafalaken [guḍəg] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem konsonan ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [k] nanging dipunlafalaken [g] wonten ing lafal [guḍəg] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **gudheg** ingkang leres inggih punika [guḍək].

Inkang ndayani kalepatan inggih punika taksih kadyan dialek Banyumas. Wonten ing dialek Banyumas, fonem /g/ ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan sigeg tetep dipunlafalaken [g]. Tuladhanipun tembung gedheg [gəḍək] wonten ing dialek Banyumas dipunlafalaken [gəḍeg]. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Ya wis anu kadyan dialek Banyumas Ta, soale nang nggone dewek ora ana sing kaya kuwe. Apa anane.” (K/V/30/04/14)

c. Fonem /k/ dipunlafalaken [k]

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga salajengipun inggih punika kalepatan fonem konsonan /k/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping tiga sigeg dipunlafalaken [k]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(21) [yo nek ɔno bapa?e yo bimbiyan, nek ora ɔno yo wis ora sah dipaksakake yo Ci yo] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (21) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung andhahan **dipaksakake**. Tembung **dipaksakake** ingkang asalipun saking tembung lingga paksa dipunwuwuhi ater-ater di- kaliyan panambang -ake, miturut bausastra Jawi gadhah makna dipunpeksa. Tembung dipaksakake ingkang dipunlafalaken [dipaksakake] ngalami kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping tiga sigeg. Wonten ing kaidah basa Jawi baku, tembung lingga ingkang dipunpungkasi kaliyan fonem /a/ lafal [a] saha [ɔ] menawi dipunwuwuhi panambang -ake mila ewah dados -kake. *Tambahan* fonem /k/ ingkang mapanipun ing pungkasaning fonem vokal dipunlafalaken *glottal stop* [ʔ]. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken *glottal stop* [ʔ] nanging dipunlafalaken [k] wonten ing lafal [dipaksakake] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **dipaksakake** ingkang leres inggih punika [dipaksaʔake].

Kalepatan salajengipun ugi katingal wonten ing *data* ngandhap punika.

- (22) [woŋ aku ɔpɔ ŋajuknɔ proposal, Pa? Mul ŋəndika, “Mba? ko? latar bəlakaŋe muŋ sitik, ora enerŋ sahalaman”] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (22) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **sithik**. Tembung **sithik** miturut bausastra Jawi gadhah makna sathitik. Tembung **sithik** ingkang dipunlafalaken [sitik] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih sigeg. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ] nanging dipunlafalaken [k] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **sithik** ingkang leres inggih punika [sitɪʔ].

Kalepatan salajengipun ugi katingal wonten ing *data* ngandhap punika.

- (23) [bukune entuk naŋ ŋəndi ta] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (23) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **entuk**. Tembung **entuk** miturut bausastra Jawi gadhah makna angsal. Tembung **entuk** ingkang dipunlafalaken [entuk] ngalami kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ] nanging dipunlafalaken [k] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **entuk** ingkang leres inggih punika [entUʔ].

Inkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku mliginipun fonem /k/ ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg inggih punika amargi dereng

nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu. Mahasiswa ingkang dados subjek panaliten ugi ngraos angel anggenipun nglafalaken fonem basa Jawi baku ingkang trep kaliyan kaidah basa Jawi baku prasasat lidhahipun sampun kaku. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Wis angel le nglafalake Ta, angel nguwasaine, rasane ki ilate wis kaku.”

(K/I/30/04/14)

d. Fonem /t/ dipunlafalaken [t]

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan fonem konsonan /t/ ingkang dipunlafalaken [t]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(24) [səjam mɔsɔ kur sahalaman to?] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (24) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **thok**. Tembung **thok** miturut bausastra Jawi gadhah makna thok utawi rega mati. Tembung **thok** ingkang dipunlafalaken [to?] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem konsonan ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [t] nanging dipunlafalaken [t] wonten ing lafal [to?] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **thok** ingkang leres inggih punika [to?].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal ing *data* ngandhap punika.

(25) [dadi aku proposale asal-asalan. Wonj aku, apa njajukno proposal Pa? Mul ngenḍika, “Mbak ko? latar belakane muḅ siti?, ora eneḅ sahalaman”. Haha]
(K/I/25/03/14)

Saking *data* (25) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **sithik**. Tembung **sithik** miturut bausastra Jawi gadhah makna sathithik. Tembung **sithik** ingkang dipunlafalaken [sitik] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [ṭ] nanging dipunlafalaken [t] wonten ing lafal [sitik] menawi dipuntingali saking *konteks* ukara boten wonten maknanipun, saengga *pelafalan* tembung **sithik** ingkang leres inggih punika [siṭi?].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal ing *data* ngandhap punika.

(26) [ben entuk apa, entuk pambimbiḅ. Bar kuwi kan nulis naḅ buku ijo kae siḅ batik, dadi kan ayəm] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (26) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **bathik**. Tembung **bathik** miturut bausastra Jawi gadhah makna corak gegambaran ingkang dipundamel saking malam wonten ing mori. Tembung **bathik** ingkang dipunlafalaken [batik] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [ṭ] nanging dipunlafalaken [t] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga pelafalan tembung **batik** ingkang leres inggih punika [baṭi?].

Ingang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku mliginipun *pelafalan* fonem /t/ inggih punika amargi kulina nglafalaken /t/ dipunlafalaken [t]. Sajatosipun mahasiswa punika sampun radi saged nglafalaken [t] nanging dereng lanyah, saengga taksih kathah lepatipun amargi taksih kabekta pakulinan. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Ya sajane wis rada isa, tapi isih akeh salahe. Ya kuwi mau, wis kebiasaan.”

(K/I/30/04/14)

3. *Pelafalan* Fonem Semi-vokal

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang kaping tiga inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem semi-vokal. Kalepatan fonem vokal wonten ing panaliten inggih punika fonem /w/ saha /y/. Kalepatan *pelafalan* fonem semi-vokal kasebat dipunandharaken wonten ing ngandhap punika.

a. Fonem /w/ dipunlafalaken [w^h]

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan fonem semi-vokal /w/ ingkang dipunlafalaken [w^h]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(27) [sin kuw^hi lho jejere buku resep]. (KS/F/20/04/14)

Saking *data* (27) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **kuwi**. Tembung **kuwi** miturut bausastra Jawi gadhah makna iku utawi menika. Tembung **kuwi** ingkang dipunlafalaken [kuw^hi] mujudaken kalepatan *pelafalan*

ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [w] nanging dipunlafalaken [w^h] wonten ing lafal [kuw^hi] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **kuwi** ingkang leres inggih punika [kuwi].

Inkang ndayani kalepatan inggih punika taksih kadayan dialek Banyumas. Wonten ing dialek Banyumas nalika ngandharaken tembung kuwi inggih punika dados kuwe kanthi *penekanan* wonten ing fonem /w/ dados tembung kuwe dipunlafalaken [kuw^he], kados dene nglafalaken tembung wolu [wolu] dados [w^holu]. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“ya gara-gara apa, anu dialek nang ngumah, dialek Banyumasan.” (K/F/30/04/14)

b. Fonem /y/ dipunlafalaken [y^h]

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan fonem semi-vokal /y/ ingkang dipunlafalaken [y^h]. Data kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(28) [iy^hɔ wes y^hɔ] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (28) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **iya**. Tembung **iya** miturut bausastra Jawi gadhah makna wangsulan kangge mratelaken sampun cocog, saguh, lan sapanunggalanipun. Tembung **iya** ingkang dipunlafalaken [iy^hɔ] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing

madyaning tembung. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [y] nanging dipunlafalaken [y^h] wonten ing lafal [iy^hɔ] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **iya** ingkang leres inggih punika [iyɔ].

Ingkang ndayani kalepatan inggih punika taksih kadyan dialek Banyumas. Wonten ing dialek Banyumas, nalika ngandharaken tembung iya wonten penekanan ing fonem /y/, pelafalanipun dados [iy^ha]. Saengga tembung iya [iyɔ] wonten ing basa Jawi baku dipunlafalaken [iy^hɔ], amargi kadyan dialek Banyumas. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika. “Dialek Banyumasan Ta.” (K/I/30/04/14)

4. *Tambahing Fonem Vokal*

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang kaping sekawan inggih punika kalepatan *tambahing* fonem vokal. Kalepatan tambahing fonem vokal ingkang dipunpangguhaken wonten ing panaliten inggih punika namung tambahing fonem vokal /a/. Kalepatan *tambahing* fonem vokal kasebat dipunandharaken ing ngandhap punika.

a. *Tambahing fonem vokal /a/*

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan tambahing fonem vokal /a/. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(29) [ɔpɔ mripatku **saliwer**] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (29) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **sliwer**. Tembung **sliwer** miturut bausastra Jawi gadhah makna katingal pating sliri boten karuwan enere. Tembung **sliwer** ingkang dipunlafalaken [saliwər] mujudaken kalepatan tambah ing fonem vokal /a/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping pisan. Fonem ingkang kedahipun boten wonten ing pungkasaning wanda kaping pisan lajeng dipuntambah fonem /a/ wonten ing lafal [saliwər], menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **sliwer** ingkang leres inggih punika [sliwər].

Inkang ndayani kalepatan inggih punika kirang *pemahaman* tembung basa Jawi baku. Miturut pemahamanipun subjek panaliten, tembung **saliwer** gadhah makna ingkang sami kaliyan sliwer. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“sangertiku si artine pada lah, sing penting kowe nyambung.” (K/I/30/04/14)

5. Tambah ing Fonem Konsonan

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang kaping gangsal inggih punika kalepatan tambah ing fonem konsonan. Kalepatan tambah ing fonem konsonan ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten inggih punika tambah ing fonem konsonan /n/, tambah ing fonem konsonan /h/, tambah ing fonem konsonan /k/ ingkang dipunlafalaken glottal stop [ʔ], saha tambah ing fonem konsonan /k/ ingkang

dipunlafalaken [k]. Kalepatan tambahing fonem konsonan kasebat dipunandharaken ing ngandhap punika.

a. Tambahing fonem konsonan /h/

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan tambahing fonem konsonan /h/. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(30) [ita mah cae^h ki sənəŋ guyon e ita] (K/I/25/03/14).

Saking *data* (31) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **cahe**. Tembung **cahe** asalipun saking tembung bocahe lajeng dipunsingkat dados cahe ingkang dipunlafalaken [ca^he] supados nggampilaken anggenipun wicantenan. Tembung **cahe** ingkang dipunlafalaken [ca^heh] mujudaken kalepatan *tambahing* fonem konsonan /h/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih. Wonten ing kaidah basa Jawi baku, tembung lingga ingkang dipunpungkasi kaliyan fonem /h/ lajeng dipunwuwuhi panambang –e, fonem /h/ lafal [h] *melebur*. Fonem /h/ ingkang kedahipun boten dipunucapaken utawi *melebur* lajeng anggenipun nglafalaken dipuntambah fonem /h/ wonten ing lafal [ca^heh] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **cahe** ingkang leres inggih punika [ca^he].

Ingang ndayani kalepatan inggih punika amargi taksih kadayan dialek Banyumas, saengga nalika wicantenan ngginakaken basa Jawi baku taksih kabekta dialek Banyumasipun. Wonten ing dialek Banyumas, anggenipun ngandharaken

tembung bocahe utawi dipunsingkat cahe, fonem /h/ ingkang kedahipun *melebur* (wonten ing kaidah basa Jawi baku) tetep dipunlafalaken [h]. Tembung **cahe** dipunlafalaken [caeh]. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Ya amarga nek nang ngumah wis kulina basane sih Ta, diilangke ya angel.”

(K/30/04/14)

b. Tambahing fonem konsonan /n/

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan tambahing fonem konsonan /n/. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(31) [jane eman ora **nɔnɔ** kabeh, ning kaɖaŋ, makane kowe kudu nguwasani]

(K/Y/14/03/14).

Saking data (31) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **ana**. Tembung **ana** miturut bausastra Jawi gadhah makna katingal wujudipun. Tembung **ana** ingkang dipunlafalaken [nɔnɔ] mujudaken kalepatan *tambahing* fonem konsonan /n/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Fonem /n/ ingkang kedahipun boten wonten ing wiwitaning tembung nanging anggenipun nglafalaken dipuntambah fonem /n/ wonten ing lafal [nɔnɔ] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **ana** ingkang leres inggih punika [ɔnɔ].

Ingkang ndayani kalepatan inggih punika taksih kadayan dialek Banyumas. Sajatosipun mahasiswa punika sampun mangertos anggenipun nglafalaken basa Jawi baku, nanging sok kesupen amargi taksih kadayan dialek Banyumas. Wonten ing dialek Banyumas nalika ngandharaken ora ana dados ora nana. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Sakjane kuwi ngomong ora nana logat ngapak, ning karna ngobrole karo cah wetan lali, arep ngomong ra ana [ra ɔnɔ] kok dadi ora nana [ora nɔnɔ]. Ya ngono kuwi.” (KS/Y/05/05/14)

c. **Tambah ing fonem konsonan /p/**

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan tambah ing fonem konsonan /p/. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(32) [balik wiŋi dino Səptu] (P/F/30/04/14).

Saking *data* (32) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **setu**. Tembung setu miturut bausastra Jawi gadhah makna dinten Sabtu. Tembung **setu** ingkang dipunlafalaken [səptu] mujudaken kalepatan tambah ing fonem konsonan /p/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping pisan. Fonem /p/ ingkang kedahipun boten dipunucapaken lajeng anggenipun ngucapaken dipuntambah fonem /p/ dados [səptu]. Tembung **setu** ingkang dipunlafalaken [səptu]

menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **setu** ingkang leres inggih punika [sətu].

Ingang ndayani kalepatan inggih punika amargi kadyan basa Indonesia saking tembung *Sabtu*. Asiling wawancara saking salah satunggaling subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“ya merga apa ya, pengaruh basa Indonesia mungkin. Sekang kata *Sabtu*.”
(P/F/30/04/14)

6. Tambahing Glottal Stop

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang kaping sanga inggih punika kalepatan tambahing glottal stop. Kalepatan tambahing fonem glottal stop ingkang dipunpanggiaken wonten ing panaliten inggih punika tambahing glottal stop ing pungkasaning fonem /a, i, u, ə/. Kalepatan tambahing glottal stop dipunandharaken ing ngandhap punika.

(33) [ketoʔe tah oraʔ] (P/I/12/03/14).

Saking *data* (33) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **ora**. Tembung **ora** miturut bausastra Jawi gadhah makna kosok balen. Tembung **ora** ingkang dipunlafalaken [oraʔ] mujudaken kalepatan *pelafalan* tambahing fonem konsonan /k/ ingkang dipunlafalaken dados glottal stop [ʔ] ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih. Fonem ingkang kedahipun boten wonten fonem /k/ ingkang dipunlafalaken glottal stop [ʔ] lajeng anggenipun nglafalaken dipuntambah fonem /k/ wonten ing lafal [oraʔ], menawi dipuntingali

saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **ora** ingkang leres inggih punika [ora].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal ing *data* ngandhap punika.

(34) [sinj teko? ya sapa, iki ki?] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (34) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **ki**. Tembung **ki** asalipun saking tembung iki, miturut bausastra Jawi gadhah makna panuduh kangge mratelake barang ingkang caket kaliyan tiyang ingkang saweg wicantenan. Tembung **ki** ingkang dipunlafalaken [ki?] mujudaken kalepatan *pelafalan* ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda utawi pungkasaning tembung. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [i] nanging dipunlafalaken [i?] menawi dipuntingali saking *konteks* ukara boten wonten maknanipun, saengga *pelafalan* tembung **ki** ingkang leres inggih punika [ki].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal ing *data* ngandhap punika.

(35) [kudu?] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (35) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **kudu**. Tembung **kudu** ingkang dipunlafalaken [kudu?] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem vokal ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [u] nanging dipunlafalaken [u?] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **kudu** ingkang leres inggih punika [kudu].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal ing *data* ngandhap punika.

(36) [nek kowe? tentang apa ta] (P/I/12/03/14)

Saking *data* (36) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **kowe**. Tembung **kowe** miturut bausastra Jawi gadhah makna panyebut kangge tiyang ingkang dipunajak wicantenan. Tembung **kowe** ingkang dipunlafalaken [kove?] ngalami kalepatan *pelafalan* fonem vokal ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [e] nanging dipunlafalaken [e?] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **kowe** ingkang leres inggih punika [kove].

Kalepatan ingkang sami ugi katingal ing *data* ngandhap punika.

(37) [bedɔʔ] (K/I/25/03/14)

Saking *data* (37) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **beda**. Tembung **beda** ingkang dipunlafalaken [bedɔʔ] mujudaken kalepatan *pelafalan* fonem vokal ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih. Fonem ingkang kedahipun dipunlafalaken [ɔ] nanging dipunlafalaken [ɔʔ] menawi dipuntingali saking *konteks* ukara boten wonten maknanipun, saengga *pelafalan* tembung **beda** ingkang leres inggih punika [bedɔ].

Ingang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku mliginipun tambahing glottal stop wonten ing pungkasaning fonem vokal inggih punika amargi taksih kadyan dialek Banyumas. Wonten ing basa Jawi dialek Banyumas, anggenipun ngandharaken tetembungan ingkang dipunpungkasi kaliyan fonem vokal, mesthi dipuntambah *penekanan* ingkang wujudipun glottal stop [ʔ]. Asiling wawancara saking subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Anu dialek, esih kegawa dialek.” (P/I/30/04/14)

7. Sudaning Fonem Vokal

a. Sudaning fonem /a/

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan sudaning fonem konsonan /a/. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(38) [ora **keh-akeh**] (K/I/25/03/14).

Saking *data* (38) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **akeh-akeh**. Tembung **akeh-akeh** ingkang dipunlafalaken [keh-akeh] mujudaken kalepatan *pengurangan* fonem vokal /a/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping pisan. Fonem ingkang kedahipun wonten fonem vokal /a/ lajeng anggenipun nglafalaken tanpa fonem vokal /a/ menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **akeh-akeh** ingkang leres inggih punika [akeh-akeh].

Ingang ndayani kalepatan inggih punika kulina nyingkat. Asiling wawancara kaliyan subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Sing bisa diringkes kenapa ora ta? Sing penting kan sing dijak ngomong ngerti.”

(P/I/30/04/14)

8. *Sudaning Fonem Konsonan*

a. *Sudaning fonem /k/*

Wujud kalepatan pelafalan fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan sudaning fonem konsonan /k/ ingkang dipunlafalaken glottal stop [ʔ]. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(39) [lha mbəŋi wis ditakoke] (KS/V/21/03/14).

Saking *data* (39) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **ditakokke**. Tembung **ditakokke** ingkang dipunlafalaken [ditakoke] mujudaken kalepatan *pelafalan pengurangan* fonem /k/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping tiga. Tembung **ditakokke** asalipun saking tembung lingga takon dipunwuwuhi ater-ater di- kaliyan panambang –ake. Tembung lingga ingkang dipunpungkasi kaliyan fonem /n/ menawi dipunwuwuhi panambang – (a)ke mila fonem /n/ melebur lan pikantuk tambahan fonem /k/ ingkang dipunlafalaken glottal stop [ʔ]. Fonem /k/ ingkang kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ] nanging dipunkirangi anggenipun nglafalaken [k] wonten ing lafal [ditakoke] menawi dipuntingali saking kaidah basa Jawi baku kalebet lepat, saengga *pelafalan* tembung **ditakokke** ingkang leres inggih punika [ditakoʔke].

Inggih ndayani kalepatan inggih punika amargi dereng nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu saha kirang saged *adaptasi* bab ngginakaken basa mliginipun basa

Jawi baku sanajan sampun dangu anggenipun sinau wonten ing Yogyakarta. Asiling wawancara kaliyan subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Apa ya Ta, umm.. soale aku nang kene ki ngrasa banget beda. Dadi angel menyesuaikan walaupun wis suwe nang kene.” (K/V/30/04/14)

b. Sudaning fonem /n/

Wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa *Prodi* Pendhidhikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga selajengipun inggih punika kalepatan *sudaning* fonem konsonan /n/. *Data* kalepatanipun wonten ing ngandhap punika.

(40) [wis **j**upu? tas] (K/I/25/03/14).

Saking data (40) tembung ingkang ngalami kalepatan inggih punika tembung **njupuk**. Tembung **njupuk** ingkang dipunlafalaken [jupU?] mujudaken kalepatan *pelafalan* sudaning fonem konsonan /n/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping pisan utawi wiwitaning tembung. Fonem ingkang kedahipun wonten fonem konsonan /n/ nanging anggenipun nglafalaken boten wonten fonem konsonan /n/ wonten ing lafal [jupU?] menawi dipuntingali saking *konteks* ukara kalebet lepat lan ngemu makna ingkang boten trep, amargi tembung lingga kriya ingkang dipunginakaken wonten ing ukara, gadhah makna pakon utawi prentah. Tembung jupuk kemawon tanpa ater-ater n- boten gadhah makna tembung tanduk, saengga *pelafalan* tembung **njupuk** ingkang leres inggih punika [njupU?].

Ingkang ndayani kalepatan inggih punika amargi kirang praktek ngalafalaken basa Jawi baku saengga kirang nguwaosi *pelafalan* basa Jawi baku. Asiling wawancara kaliyan subjek panaliten wonten ing ngandhap punika.

“Anu apa ya? Emang kadhang cok kliru, mungkin gara-gara kurang praktek dadi kurang nguwasani.” (P/I/30/04/14).

BAB V

PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten wonten ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga inggih punika kalepatan anggenipun nglafalaken fonem vokal, kalepatan anggenipun nglafalaken fonem konsonan, kalepatan anggenipun nglafalaken fonem semi-vokal, kalepatan *pelafalan* amargi wonten tambah ing fonem vokal, kalepatan *pelafalan* amargi wonten tambah ing fonem konsonan, kalepatan *pelafalan* amargi wonten tambah ing glottal stop, kalepatan *pelafalan* amargi wonten sudaning fonem vokal, saha kalepatan *pelafalan* amargi wonten sudaning fonem konsonan.

1. Kalepatan *pelafalan* fonem vokal inggih punika fonem /a/, /ɔ/, /i/, /u/, saha /o/. Fonem /a/ ingkang lepat inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih menga dipunlafalaken [ɔ], fonem /a/ ingkang mapanipun wonten ing madyaning wanda dipunlafalaken [ə]. Fonem /ɔ/ ingkang lepat inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping setunggal kaliyan kalih menga dipunlafalaken [a], fonem /ɔ/ ingkang mapanipun wonten ing wanda menga dipunlafalaken [o]. Fonem /i/ ingkang lepat inggih punika ingkang mapanipun wonten ing madyaning tembung dipunlafalaken [e], fonem /i/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg dipunlafalaken [i]. Fonem /u/ ingkang lepat inggih punika ingkang

mapanipun wonten ing wanda sigeg dipunlafalaken [u]. Fonem /o/ ingkang lepat inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih menga dipunlafalaken [u].

2. Kalepatan *pelafalan* amargi wonten *tambahing* fonem vokal /a/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan menga.
3. Kalepatan *pelafalan* amargi wonten *sudaning* fonem vokal /a/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan.
4. Kalepatan *pelafalan* fonem konsonan inggih punika kalepatan *pelafalan* fonem /d/, /g/, /k/, saha /t/. Kalepatan anggenipun nglafalaken fonem /d/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda dipunlafalaken [d]. Kalepatan anggenipun nglafalaken fonem /g/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg utawi pungkasaning wanda dipunlafalaken [g]. Kalepatan anggenipun nglafalaken fonem /k/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda dipunlafalaken [k]. Kalepatan anggenipun nglafalaken fonem /t/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda dipunlafalaken [t].
5. Kalepatan *pelafalan* amargi wonten *tambahing* fonem konsonan inggih punika kalepatan *tambahing* fonem /h/, /n/, saha /p/. Kalepatan *tambahing* fonem /h/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung. Kalepatan *tambahing* fonem /n/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan utawi wiwitaning tembung. Kalepatan *tambahing* fonem /p/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih.

6. Kalepatan *pelafalan* amargi wonten sudaning fonem konsonan inggih punika sudaning fonem /k/ saha /n/. Kalepatan sudaning fonem /k/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping tiga sigeg. Kalepatan sudaning fonem /n/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan utawi wiwitaning tembung.
7. Kalepatan *pelafalan* amargi wonten tambahing glottal stop inggih punika ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning fonem /a/, /ɔ/, /i/, saha /e/.
8. Kalepatan *pelafalan* fonem semi-vokal inggih punika kelapatan *pelafalan* fonem /w/ saha /y/. Kalepatan anggenipun nglafalaken fonem /w/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih dipunlafalaken [w^h]. Kalepatan anggenipun nglafalaken fonem /y/ inggih punika ingkang mapanipun wonten ing madyaning tembung dipunlafalaken [y^h].
9. Kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku ingkang dipuntindakaken dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga kadyan saking kirangipun nguwaosi fonem basa Jawi baku, taksih kadyan saking *dialek* Banyumasan, kirang praktek ngginakaken basa Jawi baku amargi pasrawungan saben dintenipun kaliyan tiyang ingkang asalipun saking satunggal *daerah* ingkang sami, saha pakulinan nglafalaken fonem ingkang lepat tuladhanipun kulina nglafalaken fonem /d/ dipunlafalaken [d̪].

B. Implikasi

Asiling panaliten punika ngandharaken bilih mahasiswa Prodi Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga anggenipun nglafalaken fonem basa Jawi baku taksih nindakaken kalepatan, sanajan sampun sinau kirang langkung sekawan taun. Saking asiling panaliten punika saged dipundadosaken seserepan ngengingi *pelafalan* fonem basa Jawi ingkang leres, saengga boten ngambali kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi .

Kangge panaliti sanesipun saged dipunginakaken panaliten ingkang gayut kaliyan babagan kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku. Asiling panaliten punika dipunajib saged dados bahan kangge mahasiswa, mliginipun mahasiswa basa Jawi ingkang mangke dados guru, saged ngandharaken *pelafalan* basa Jawi baku kanthi trep dhumateng para siswa.

C. Pamrayogi

Kalepatan *pelafalan* basa Jawi baku narik kawigatosan sanget menawi badhe dipuntliti, amargi kathah babagan ingkang saged dipuntliti. Panaliten punika ngrembag wujud kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku lan babagan ingkang ndayani kalepatan *pelafalan* fonem basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi angkatan 2010 FBS, UNY saking Purbalingga. Pramila awit saking menika, dipunajib wonten panaliten salajengipun ingkang badhe ngrembag bab sanes, umpamanipun panaliten bab kalepatan *pelafalan* pangrimbaging tembung basa Jawi baku dening mahasiswa Prodi Pendidikan Basa Jawi FBS, UNY saking Purbalingga utawi *daerah* sanesipun.

KAPUSTAKAN

Pustaka:

- Aminuddin. 1985. *Semantik (Pengantar Studi Tentang Makna)*. Bandung: Sinar Baru Algesindo.
- Chaer, Abdul. 1994. *Linguistik Umum*. Jakarta: PT Rineka Cipta.
- Departemen Pendidikan dan Kebudayaan. 1997. *Analisis Kesalahan Bahasa*. Jakarta: Depdikbud.
- Gleason, H. A. 1961. *An Introduction to Descriptive Linguistics*. United States of America: Holt, Rinehart and Winston.
- Hastuti, Sri. 2003. *Sekitar Analisis Kesalahan Berbahasa Indonesia*. Yogyakarta: Mitra Gama Widya.
- Jones, Daniel. 1950. *The Phoneme its Nature and Use*. Cambridge: W. Heffer and Sons Ltd.
- Handayani, Nurani. 2011. *Kesalahan Pelafalan Fonem Bahasa Jawa Siaran Berita Yogyakarta di Stasiun Televisi TVRI Yogyakarta*. Skripsi. Yogyakarta: Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Program S1 UNY.
- Kridalaksana, Harimurti. 1993. *Kamus Linguistik*. Jakarta: PT Gramedia Pustaka Utama.
- Muhammad. 2011. *Metode Penelitian Bahasa*. Yogyakarta: Ar-Ruzz Media.
- Mulyani, Siti. 2008. *Fonologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- Pateda, Mansoer. 1989. *Analisis Kesalahan*. Flores: Nusa Indah.
- Poerwadarminta, W. J. S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Groningen, Batavia: J.B Wolters Uitgevers-Maatschappij N. V.
- Pringgawidagda, Suwarna. 2002. *Strategi Penguasaan Berbahasa*. Yogyakarta: Adicita Karya Nusa.
- Sasangka, Sry Satriya Tjatur Wisma. 1989. *Paramasastra Jawa Gagrag Anyar*. Surabaya: PT Citra Jaya Mukti.
- Subyakto, Sri Utari-Nababan. 1993. *Metodologi Pengajaran Bahasa*. Jakarta: PT Gramedia Pustaka Utama.

Sugiyono. 2009. *Metode Penelitian Kuantitatif Kualitatif dan R & D*. Bandung: Alfabeta.

Tarigan, Hery Guntur. 1990. *Pengajaran Analisis Kesalahan Berbahasa*. Bandung: Angkasa.

Verhaar, JWM. 1996. *Asas-asas Linguistik Umum*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

Wedhawati, dkk. 2006. *Tata Bahasa Jawa Mutakhir*. Yogyakarta: Kanisius.

Wuriyan, Siti. 2011. *Studi Komparatif Leksikon Bahasa Jawa Subdialek Cilacap dengan Bahasa Jawa Baku*. Skripsi. Yogyakarta: Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Program S1 UNY.

Nonpustaka :

Hartini. <http://library.ikipgrisimg.ac.id/docfiles/fulltext/0535b692a9005857.pdf>
 ingkang dipunundhuh 20 maret 2014 wanci 10.21 WIB

Syawalia, Almafiona. <http://journal.student.uny.ac.id/jurnal/artikel/4658/15/236>
 ingkang dipunundhuh 20 maret 2014 wanci 10.21 WIB

LAMPIRAN

Tabel Analisis Kalepatan Fonem Basa Jawi Baku

No	Data ujaran	Jinis kalepatan Fonem			Indikator	Ingkang ndayani
		V	K	S-V		
1.	[nek kowe? tɔntaŋ ɔpɔ tɔ] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal madya /e/ wonten ing tembung kowe [kɔwe] dipunlafalaken [kɔweʔ]. Kalepatan fonem /e/ wonten ing pungkasaning tembung amargi wonten tambahing glottal stop [ʔ]. Fonem /e/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung kedahipun dipunlafalaken [e] sanes [eʔ].	Taksih kadayan dialek Banyumasan.
2.	[neʔ aku tɔntaŋ morfologi siŋ jɛlas ɔɔ] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal inggil /i/ wonten ing tembung sing [sɪŋ] dipunlafalaken [siŋ]. Fonem /i/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan kedahipun dipunlafalaken [I] sanes [i].	Dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.
3.	[rəncanane ɔɔ Mei, tapi ɔɔ ruŋ iso dadi tɔʔ undur] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal andhap /ɔ/ ingkang mapanipun ing wanda pungkasan. Tembung isa dipunlafalaken [iso] kedahipun dipunlafalaken [isɔ].	Dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.
4.	[rəncanane ɔɔ Mei, tapi ɔɔ ruŋ iso dadi tɔʔ undur] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem vokal /ə/. Tembung tek [tɔʔ] kedahipun dipunlafalaken [taʔ]. Fonem /ə/ kedahipun dipunlafalaken [a]. Fonem /a/ kalebet vokal andhap.	Amargi kadayan dialek Banyumas.

Tabel salajengipun

No	Data ujaran	Jinis kalepatan fonem			Indikator	Ingkang ndayani
		V	K	S-V		
5.	[iy ^h ɔ wes y ^h ɔ] (P/I/12/03/14)			√	Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem semi-vokal /y/ ing wiwitaning tembung. Anggenipun nglafalaken fonem /y/ wonten ing tembung [yo] <i>seolah-olah</i> wonten tambah ing fonem /h/ → [y ^h]. Fonem /y/ kalebet semi-vokal medio-palatal.	Amargi taksih kadayan dialek Banyumasan.
6.	[iy ^h ɔ wes y ^h ɔ] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /i/ ing madyaning tembung. Anggenipun nglafalaken fonem /i/ wonten ing tembung wis → [e]. Fonem /i/ kalebet vokal inggil.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.
7.	[ketoʔe tah oraʔ] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /a/. Fonem /a/ ingkang mapanipun ing wanda pungkasan ing tembung ora dipunlafalaken [oraʔ] kedahipun [ora] boten wonten tambahan glottal stop [ʔ] ing pungkasaning fonem /a/.	Amargi taksih kadayan dialek Banyumasan.
8.	[ora popo] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /o/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan kaliyan wanda kaping pungkasan. Kedahipun tembung papa dipunlafalaken [pɔpɔ] sanes [popo]. Fonem /ɔ/ kalebet fonem vokal andhap.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku.
9.	[bukune entuk naŋ ŋəndi ta] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg. Tembung entuk kedahipun dipunlafalaken [entUʔ] sanes [entuk]. Fonem vokal /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda sigeg kedahipun dipunlafalaken [U]. fonem /u/ kalebet fonem vokal inggil.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan Fonem			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
10.	[bukune entuk nang ngendi ta] (P/I/12/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem konsonan /k/ ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan utawi wanda sigeg. Tembung entuk kedahipun dipunlafalaken [entU?] sanes [entuk]. Fonem konsonan /k/ ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ]. Fonem /k/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.
11.	[ɔpɔ mripatku saliwər] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>tambahing</i> fonem vokal /a/ wonten ing wanda kaping pisan. Kedahipun sliwer [sliwər] sanes saliwer [salɪwər]. Fonem /a/ kalebet fonem vokal andhap.	Amargi kirang <i>pemahaman</i> tetembungan basa Jawi.
12.	[sɪŋ liyane ɔɔ mɔɔʔ yɔʔ] (P/I/12/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan tambahing</i> glottal stop ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasaning fonem vokal /ɔ/ utawi wanda sigeg. Tembung maca kedahipun dipunlafalaken [mɔɔɔ] sanes [mɔɔʔ]	Amargi taksih kadyan dialek Banyumasan.
13.	[rəgɔne pira?] (P/U/12/03/14)	√			Tembung regane asalipun saking tembung rega [rəgɔ] dipuntambah panambang –ne, kedahipun dipunlafalaken [rəgane] sanes [rəgɔne]. ngalami kalepatan pelafalan fonem /ɔ/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih menga. Fonem /a/ kalebet fonem vokal andhap.	Amargi dereng nguwaosi kaidah perubahan tembung andhahan wonten ing tembung basa Jawi baku, saha pasrawungan saben dintenipun kaliyan tiyang ingkang setunggal <i>daerah</i> .

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan Fonem			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
14.	[jane eman ora nɔnɔ kabeh, niŋ kaɖaŋ, makane kowe kudu ŋuwasani] (K/Y/14/03/14)		√		Ngalami kalepatan tambahing fonem konsonan /n/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Tembung nana [nɔnɔ] kedahipun dipunlafalaken [ɔnɔ].	Amargi taksih kadyan dialek Banyumasan.
15.	[lha mbəŋi wis ditakoke] (KS/V/21/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> sudaning fonem /k/ ingkang kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ] ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping tiga, wonten ing tembung takokke ingkang dipunlafalaken [takoke] kedahipun [takoʔke].	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.
16.	[bakUɪ guɖəŋ] (KS/V/21/03/14)		√		Ngalami kelepatan <i>pelafalan</i> fonem /g/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung. Tembung gudheg kedahipun dipunlafalaken [guɖək] sanes [guɖəŋ]. Fonem /g/ kedahipun dipunlafalaken [k].	Amargi taksih kadyan kaliyan dialek Banyumasan.
17.	[ita mah ca ^h eh ki sənəŋ guyon e ita] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /h/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung cahe. Tembung cahe ingkang asalipun saking tembung bocahe dipunlafalaken [ca ^h eh] kedahipun [ca ^h e]. Fonem /h/ ing pungkasaning tembung kedahipun <i>luluh</i> utawi boten dipunlafalaken.	Amargi taksih kadyan kaliyan dialek Banyumasan

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan Fonem			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
18.	[uruj ɲəlih e] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /i/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda. Tembung ngelih dipunlafalaken [ɲəlih] kedahipun [ɲəlɪh]. Fonem /i/ kedahipun dipunlafalaken [I] sanes [i]. Fonem /i/ kalebet fonem vokal inggil.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi kanthi saestu.
19.	[iki ora kon ɖiganti kan fem] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /d/ dados /ɖ/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Wonten ing tembung diganti dipunlafalaken [ɖiganti] kedahipun [diganti]. Fonem /d/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi kanthi saestu.
20.	[ɖirimu meh mulih ora] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /i/ ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan. Kedahipun fonem vokal /i/ wonten ing tembung mulih dipunlafalaken [I] → [mulɪh] sanes [i] → [mulih]. Fonem /i/ kalebet fonem vokal inggil.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi kanthi saestu.
21.	[ora keh-akeh]. (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan sudaning fonem /a/ ingkang mapanipun ing wiwitaning tembung. Tembung keh-akeh asalipun saking tembung dwilingga akeh-akeh. Kedahipun dipunlafalaken [akeh-akeh] sanes [keh-akeh]	Amargi dipunsingkat.
22.	[wis jupuk tas] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan sudaning fonem /n/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung jupuk [jupU?], kedahipun tembung jupuk dipunlafalaken [njupU?] amargi wonten ing <i>konteks</i> ukara tanggap.	Amargi kirang praktek nglafalaken basa Jawi baku saengga dereng nguwaosi basa Jawi baku kanthi saestu.

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan Fonem			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
23.	[ora sənəŋ padahal ena? lho, ŋgo kriyɪʔ-kriyɪʔ kae lho] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /i/ ingkang mapanipun wonten wanda kaping kalih sigeg. Tembung kriyik kedahipun dipunlafalaken [kriyɪʔ] sanes [kriyɪʔ]. Fonem vokal /i/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg kedahipun dipunlafalaken [I]. Fonem /i/ kalebet fonem vokal inggil.	Amargi taksih kadayan kaliyan dialek Banyumasan.
24.	[sesuk tənanan ya ta] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg. Fonem vokal /u/ kedahipun dipunlafalaken [U]. Tembung sesuk kedahipun dipunlafalaken [sesUʔ] sanes [sesuk]. Fonem /u/ kalebet vokal inggil.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi kanthi saestu.
25.	[sesuk tənanan ya ta] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /k/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung. Fonem konsonan /k/ kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ] sanes [k]. Tembung sesuk kedahipun dipunlafalaken [sesUʔ] sanes [sesuk]. Fonem /k/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar.	Amargi taksih kadayan dialek Banyumas.
26.	[hani mulih] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /i/ ingkang mapanipun ing wanda kaping kalih sigeg. Fonem /i/ kedahipun dipunlafalaken [I]. Tembung mulih kedahipun dipunlafalaken [mulɪh] sanes [mulih]. Fonem /i/ kalebet fonem vokal inggil.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi kanthi saestu.

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
27.	[yo ne? ɔɔ bapa?e yo bimbiŋan, ne? ora ɔɔ yo wis ora sah dipaksakake ya Ci? ya] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami tambahing fonem /n/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda. Tembung nana [ɔɔɔ] kedahipun dipunlafalaken [ɔɔɔ].	Amargi taksih kadayan kaliyan dialek Banyumasan.
28.	[yo ne? ɔɔ bapa?e yo bimbiŋan, ne? ora ɔɔ yo wis ora sah dipaksakake ya Ci? ya] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /k/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping tiga sigeg. Fonem /k/ kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ]. Tembung dipaksakake kedahipun dipunlafalaken [dipaksaʔake] sanes [dipaksakake].	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi kanthi saestu.
28.	[Cici: nalarɪŋ pikɪr kudu ana ra ɔɔ Ira : kuduʔ]. (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem /u/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung. Tembung kudu kedahipun dipunlafalaken [kudu] sanes [kuduʔ]. Fonem /u/ ing pungkasaning tembung boten dipuntambah glottal stop [ʔ].	Amargi taksih kadayan kaliyan dialek Banyumasan.
30.	[səjam masa kur sahalaman ɔɔ?] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /t/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Tembung thok kedahipun dipunlafalaken [ɔɔʔ] sanes [tok]. Fonem konsonan /t/ kedahipun dipunlafalaken [ɔɔ].	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi kanthi saestu.

Tabel salajengipung

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan Fonem			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
31.	[tapi bɔsɔne apa Ci?] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem /ɔ/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping pisan menga kaliyan wanda kaping kalih menga. Fonem /ɔ/ kedahipun dipunlafalaken [a] sanes [ɔ]. Tembung basane kedahipun dipunlafalaken [basane] sanes [bɔsɔne]. Fonem /ɔ/ kalebet fonem vokal andhap.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.
32.	[siŋ teko? yɔ sɔpɔ, iki ki? kowe? majalah Jaka Loḍaŋ yɔ] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem /ɔ/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kapisan saha pungkasaning wanda. Tembung jaka kedahipun dipunlafalaken [jɔkɔ] sanes [jaka]. Fonem /ɔ/ kalebet fonem vokal andhap.	Amargi taksih kadyan dialek Banyumasan.
33.	[ben entuk apa, entuk pəmbimbiŋ. Bar kuwi kan nulis naŋ buku ijo kae siŋ batik, dadi kan ayəm] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg. Fonem /u/ kedahipun dipunlafalaken [U]. Tembung entuk kedahipun dipunlafalaken [entU?] sanes [entuk]. Fonem /u/ kalebet vocal inggil.	Amargi taksih kadyan dialek Banyumasan.
34.	[ben entuk apa, entuk pəmbimbiŋ. Bar kuwi kan nulis naŋ buku ijo kae siŋ batik, dadi kan ayəm] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /k/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung. Fonem /k/ kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ]. Tembung entuk kedahipun dipunlafalaken [entU?] sanes [entuk]. Fonem /k/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar.	Amargi taksih kadyan dialek Banyumasan.

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
35.	[ben entuk apa, entuk pəmbimbiŋ. Bar kuwi kan nulis naŋ buku ijo kae siŋ batik, dadi kan ayəm] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /t/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. Fonem /t/ kedahipun dipunlafalaken [t] sanes [t]. Tembung batik kedahipun dipunlafalaken [baʈIʔ] sanes [batik]. Fonem /t/ kalebet konsonan hambat letup apiko-palatal.	Amargi pakulinan.
36.	[ben entuk apa, entuk pəmbimbiŋ. Bar kuwi kan nulis naŋ buku ijo kae siŋ batik, dadi kan ayəm] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /i/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg. Fonem /i/ kedahipun dipunlafalaken [I]. Tembung batik kedahipun dipunlafalaken [baʈIʔ] sanes [batik]. Fonem /i/ kalebet fonem vocal inggil.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.
37.	[ben entuk apa, entuk pəmbimbiŋ. Bar kuwi kan nulis naŋ buku ijo kae siŋ batik, dadi kan ayəm] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /k/ ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan. Fonem /k/ kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ]. Tembung batik kedahipun dipunlafalaken [baʈIʔ] sanes [batik]. Fonem /k/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar.	Amargi taksih kadayan dialek Banyumas.
38.	[dadi aku proposale asal-asalan. woŋ aku, apa ŋajukna proposal pa? Mul ŋendika, “mba? ko? latar bəlakane muŋ sitik ora eneŋ sahalaman”] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg. Tembung ngajukna asalipun saking tembung lingga aju dipuntambah wuwuhan N-+-na. Kedahipun dados ngajokna [ŋajoʔnɔ] sanes [ŋajukna]. Fonem /o/ kalebet fonem vocal madya.	Amargi dereng nguwaosi perubahan fonem basa Jawi kanthi saestu.

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
39.	[dadi aku proposale asal-asalan. wonj aku, apa ngajukna proposal pa? Mul ngendika, “mba? ko? latar belakane muṅ sitik ora enen sahalaman”] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem /k/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih. Tembung ngajukna asalipun saking tembung lingga aju dipuntambah wuwuhan N-+-na. Kedahipun dados ngajokna [ṅajo?nɔ] sanes [ṅajukna]. Fonem /k/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar.	Amargi kadyan dialek Banyumas.
40.	[ṅajukke siṅ kae yɔ, siṅ barəṅ-barəṅ kae yɔ, ya berarti ajeg] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem vokal /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg. Fonem /u/ kedahipun dipunlafalaken [o]. Tembung ngajukke [ṅajukke] kedahipun [ṅajo?ke]. Fonem /o/ kalebet fonem vocal madya.	Amargi dereng nguwaosi perubahan fonem kanthi saestu.
41.	[ṅajukke siṅ kae yɔ, siṅ barəṅ-barəṅ kae yɔ, ya berarti ajeg] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /k/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih. Fonem /k/ kedahipun dipunlafalaken glottal stop [ʔ]. Tembung ngajukke [ṅajukke] kedahipun [ṅajo?ke]. Fonem /k/ kalebet konsonan hambat letup dorso-velar.	Amargi taksih kadyan dialek Banyumas.
42.	[proposalku isih ecek-ecek kae lho. Terus siṅ ta? ketik ki muṅ ngon bab loro, paliṅ bab siji kan muṅ diganti objeke] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /i/ wonten ing tembung isih ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih sigeg. Tembung isih [isih] kedahipun dipunlafalaken [isIh]. Fonem /i/ kalebet fonem vocal inggil.	Amargi dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu.

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Jinis Kalepatan Fonem			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
43.	[proposalku isih ecek-ecek kae lho. Terus sin ta? ketik ki muṅ ṅgon bab loro, paliṅ bab siji kan muṅ ḍiganti objeke] (K/I/25/03/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /d/ wonten ing tembung diganti ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Fonem /d/ kedahipun dipunlafalaken [d] sanes [ḍ]. Fonem /d/ kalebet konsonan hambat letup apiko-dental.	Amargi pakulinan nglafalaken fonem /d/ dados [ḍ].
44.	[inti-intine isih kaya mbiyen] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem /a/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasan wanda kaping pisan kaliyan wonten ing pungkasaning tembung. Tembung kaya kedahipun dipunlafalaken [kɔyɔ] sanes [kaya]. Fonem /a/ kedahipun dipunlafalaken [ɔ] sanes [a]. Fonem /ɔ/ kalebet vocal andhap.	Amargi taksih kadayan dialek Banyumasan.
45.	[ḍirimu nulis mbok iki lho mejane ṅangur] (K/I/25/03/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /a/ ingkang mapanipun wonten ing wanda kaping kalih menga. Fonem /a/ kedahipun dipunlafalaken [a] sanes [ɔ]. Tembung mejane kedahipun dipunlafalaken [meja ^a ne] sanes [mej ^ɔ ne]. Fonem /a/ kalebet vocal andhap.	Amargi kirang praktek saengga dereng nguwaosi fonem basa Jawi baku kanthi saestu saha pasrawungan saben dintenipun.
46.	[aku duruṅ gawe proposal i] (KS/F/20/04/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem vokal inggil /u/ ingkang mapanipun ing wanda pungkasan. Tembung urung kedahipun dipunlafalaken [durUṅ] sanes dipunlafalaken [duruṅ]. Fonem /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan kedahipun dipunlafalaken [U] sanes [u].	Taksih kadayan saking dialek Banyumasan.

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Kalepatan fonem Fonem			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
47.	[siŋ kuw ^h i lho, siŋ kuw ^h i lho jejere buku resepi]. (KS/F/20/04/14)			√	Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem semi-vokal /w/ ingkang mapanipun ing wiwitaning wanda kaping kalih. Tembung kuwi kedahipun dipunlafalaken [kuwi] sanes dipunlafalaken [kuw ^h i]. Fonem /w/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih kedahipun dipunlafalaken [w] sanes [w ^h]. Fonem /w/ kalebet semi-vokal labio-dental.	Amargi kadayan dialek Banyumas.
48.	[wis wəruh duruŋ] (KS/F/20/04/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem vokal inggil /u/ ingkang mapanipun ing wanda pungkasan. Tembung urung kedahipun dipunlafalaken [durUŋ] sanes dipunlafalaken [duruŋ]. Fonem /u/ ingkang mapanipun wonten ing wanda pungkasan kedahipun dipunlafalaken [U] sanes [u].	Amargi kadayan dialek Banyumas.
49.	[ḍuḍu, ḍuḍu kuw ^h i yɔ] (KS/F/20/04/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /d/ dados /ḍ/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Wonten ing tembung dudu dipunlafalaken [ḍuḍu] kedahipun [dudu]. Fonem /d/ kalebet hambat letup dorso-velar.	Amargi pakulinan nglafalaken fonem /d/ dados [ḍ].
50.	[siŋ enḍi?]. (KS/F/20/04/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /d/ dados /ḍ/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Wonten ing tembung dudu dipunlafalaken [ḍuḍu] kedahipun [dudu]. Fonem /d/ kalebet hambat letup dorso-velar.	Amargi pakulinan nglafalaken fonem /d/ dados [ḍ].

Tabel salajengipun

No	Data Ujaran	Kalepatan fonem Fonem			Indikator	Ingkang Ndayani
		V	K	S-V		
51.	[mbuh ki ita duruŋ aɖus] (KS/F/20/04/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /d/ dados /ɖ/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning tembung. Wonten ing tembung dudu dipunlafalaken [ɖuɖu] kedahipun [dudu]. Fonem /d/ kalebet hambat letup dorso-velar.	Amargi pakulinan nglafalaken fonem /d/ dados [ɖ].
52.	[ora sidɔ təʔ pangan ki] (KS/F/20/04/14)	√			Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /a/ dados /ə/ ingkang mapanipun wonten ing madyaning tembung. Wonten ing tembung tak dipunlafalaken [təʔ] kedahipun [taʔ]. Fonem /a/ kalebet vokal andhap.	Amargi kangelan nglafalaken [I].
53.	[sɔpɔ w ^h ae siŋ arəp maŋkat] (KS/F/20/04/14)			√	Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> wonten ing fonem semi-vokal /w/ ingkang mapanipun ing wiwitaning wanda kaping pisan. Tembung wae kedahipun dipunlafalaken [wae] sanes dipunlafalaken [w ^h ae]. Fonem /w/ ingkang mapanipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih kedahipun dipunlafalaken [w] sanes [w ^h]. Fonem /w/ kalebet semi-vokal labio-dental.	Amargi taksih kadayan dialek Banyumas.
54.	[bakul guɖeg] (KS/F/20/04/14)		√		Ngalami kalepatan <i>pelafalan</i> fonem /g/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning tembung. Tembung gudheg kedahipun dipunlafalaken [guɖək] sanes [guɖæg]. Fonem /g/ kedahipun dipunlafalaken [k].	Amargi taksih kadayan kaliyan dialek Banyumasan.
55.	[bali wiŋi dino Səptu] (KS/F/20/04/14)		√		Ngalami kalepatan tambahing fonem /p/ ingkang mapanipun wonten ing pungkasaning wanda kaping pisan. Tembung Setu kedahipun dipunlafalaken [sətu] sanes [sətu].	Amargi kadayan saking basa Indonesia saking tembung Sabtu.

Katrangan :

1. K : Konsonan
2. S-V : Semi-Vokal
3. V : Vokal